

“Verloederde Nieuwbouwwijken?”

“Ver’loederen –loederde, *i* -loederd, in zedelijk of materieel opzicht vervallen; in kwaliteit achteruitgaan, in verval raken”¹

Van Dale Groot Woordenboek van de Nederlandse Taal

Een studie naar de beleving van sociale veiligheid in nieuwbouwwijken

---

¹ Dale Van, *Groot woordenboek der Nederlandse taal, plusversie 1.0 dec 2000*, CD-rom (Utrecht/Antwerpen: Van Dale Lexicografie BV, 2000).

Colofon

Titel

Verloederde nieuwbouwwijken?

Een studie naar de beleving van sociale veiligheid in nieuwbouwwijken

Auteur

Madelynn Welling

4090691

Masterscriptie Sociale Geografie

Afstudeerrichting Stedelijke en Culturele Geografie

Faculteit der Managementwetenschappen

Radboud Universiteit Nijmegen

Scriptiebegeleider Radboud Universiteit

Krisztina Varro

Masterthesis, januari 2012

Voorwoord

Deze scriptie zou nooit hier voor u liggen zonder de hulp van anderen. Allereerst wil ik daarom mijn scriptiebegeleidster Krisztina Varro bedanken voor haar goede adviezen en commentaren tijdens het maken van deze scriptie.

Daaropvolgend wil ik de medewerkers van Bureau Delfini bedanken voor het halfjaar dat ik heb mee mogen kijken in het reilen en zeilen van een adviesbureau op het gebied van sociale veiligheid. Ik ben hen dankbaar voor de literatuur die ik tot mijn beschikking kreeg.

Ik wil de geïnterviewden in de wijken bedanken, omdat ik zonder hen geen inzicht heb kunnen krijgen in de wijk en hun beleving ervan. Daarnaast ben ik de medewerkers van GEM Nijmegen, Gemeente Arnhem en het informatiecentrum Waalsprong en informatiecentrum Schuytgraaf dankbaar voor alle documentatie die ik, voornamelijk bij de start van mijn onderzoek, nodig heb gehad om een beeld te vormen van de wijken.

Tenslotte wil ik mijn moeder, zus, vriendinnen en studiegenoten en natuurlijk Peter bedanken. Mijn familie wil ik bedanken voor hun liefde en interesse. Mijn vriendinnen en studiegenoten bedank ik hierbij voor de goede gesprekken over studie, het leven en de toekomst. Door de gesprekken met hen wist ik dat ik niet de enige ben die worstelt met een scriptie en afstuderen. Ook wil ik mijn familie en vrienden bedanken voor de vele plezierige momenten waar ik van heb kunnen genieten de afgelopen tijd. Peter wil ik speciaal bedanken voor zijn liefde en vertrouwen in mijn kunnen.

Dan rest mij niets anders dan u veel plezier te wensen met het lezen van deze scriptie.

Madelynn Welling

Arnhem, januari 2012

Samenvatting

In deze scriptie leest u het resultaat van het onderzoek naar de beleving van sociale veiligheid in twee nieuwbouwwijken, Arnhem-Schuytgraaf en Nijmegen-Lent. Sociale veiligheid is de feitelijke overlast, criminaliteit en veiligheidsbeleving. In dit onderzoek staat de veiligheidsbeleving centraal, met name de invloed van sociale en fysieke omgeving op de veiligheidsbeleving. Dit resulteerde in diverse ervaringen van bewoners en betrokkenen bij de wijk. De sociale veiligheid werd door bewoners in de wijken op sommige aspecten als zeer positief ervaren en andere aspecten minder positief. Ook medewerkers van de gemeente en wijkmanagers geven aan dat op sommige aspecten nieuwbouwwijken nog in ontwikkeling zijn, waardoor de beleving van sociale veiligheid onder druk staat. De aanbevelingen ten aanzien van de fysieke en sociale leefomgeving vormen de conclusie van dit onderzoek.

Executive summary

This thesis describes the results of the investigation into the perceived social security in two newly-build districts, Arnhem-Schuytgraaf and Nijmegen-Lent. Public safety includes not only the real nuisance and crime but also the safety experience. In this study, the safety experience is investigated, and in particular the influence of the social and physical environment on this experience. This resulted in different experiences of residents and people that work for the municipality, police or information center in the district. The social security experience residents in the neighborhoods of sometimes as very positive and some less positive aspects. Employees of the municipality and district managers indicate that some aspects of new residential areas are still under development, which is not always beneficial for the perception of social security. This study concludes with recommendations for the physical and social space of the newly-build neighborhood.

Inhoudsopgave

1. Introductie	7
1.1. Aanleiding tot onderzoek.....	7
1.2. Context.....	8
1.2.1. Historische context.....	8
1.2.2. Huidige context.....	9
1.3. Sociale veiligheid	10
1.4. Onderzoekskader	11
1.5. Relevantie en doelen van het onderzoek	12
1.5.1. Maatschappelijke relevantie.....	12
1.5.2. Wetenschappelijke relevantie	13
1.6. Leeswijzer.....	14
2. Conceptueel kader	16
2.1. Onderzoeksfilosofie.....	16
2.1.1. Behaviouralisme	17
2.1.2. Humanisme	19
2.2. Raamwerk van het onderzoek.....	22
2.2.1. Beleving van sociale veiligheid	22
1. Inrichting van publieke ruimte	24
2. Functie van publieke ruimte	26
3. Sociale samenstelling van de wijk	28
4. Sociale cohesie in de wijk	29
5. Mate van overlast en verloedering	30
3. Methodologie	32
3.1. Kwalitatief onderzoek.....	32
3.2. Gegevens verzamelen	33
3.3. Primaire gegevens.....	34
3.4. Secundaire gegevens.....	34
3.5. Respondenten.....	35
3.6. Analyseren van gegevens	36
4. Case studies	37
4.1. Geschiedenis van het volkshuisvestingsbeleid	37
4.1.1. Wederopbouw	37
4.1.2. Trek uit de stad.....	37
4.1.3. Stedelijke vernieuwing.....	38
4.1.4. VINEX-wijken in dit onderzoek	39

4.2. De case Nijmegen – Lent.....	39
5. Beleving van sociale veiligheid door bewoners.....	46
5.1. Inrichting van de publieke ruimte.....	46
5.1.1. Openbare ruimte.....	46
5.1.2. Wegen en verkeer	49
5.2. Functie van de publieke ruimte	53
5.3. Sociale samenstelling	55
5.4. Sociale cohesie	57
5.5. Mate van overlast en verloedering.....	58
6. Conclusie.....	61
6.1. Antwoord op deelvragen	61
6.2. Conclusies ten aanzien van de sociaal-geografische benaderingen.....	64
6.3. Aanbevelingen voor sociale veiligheid in nieuwbouwwijken.....	65
6.4. Reflectie van het onderzoek	65
7. Literatuurlijst.....	67
8. Bijlagen	72

1. Introductie

1.1. Aanleiding tot onderzoek

De openbare ruimte in de stad fascineert mij. Deze fascinatie begon tijdens mijn bachelorstudie toen ik koos voor Amsterdam. De verscheidenheid aan stedelijke diversiteit en processen in Amsterdam, zoals de multiculturele samenleving maar ook criminaliteit en het fenomeen ‘achterstandswijken’, zijn voor mij aanleiding geweest om stadsgeografie en stadssociologie te studeren. Mijn afstudeerrichting was Grootstedelijke Problematiek. Binnen grootstedelijke problematiek is leefbaarheid van belang, dit staat dan ook centraal in de aanpak die het Volkshuisvesting Ruimtelijke Ordening en Milieu (VROM) voorschrijft voor de probleemwijken (VROM, 2007). Leefbaarheid gaat voornamelijk over de beleving van de wijk. Veiligheid, werkloosheid en verloedering hebben invloed op de beleving van buurtbewoners van hun wijk (Leidelmeijer et al., 2008).

Deze thesis richt zich op een typerend aspect van leefbaarheid namelijk de sociale veiligheid. Sociale onveiligheid is een probleem wanneer het zich uit in criminaliteit, verloedering, overlast en een negatieve veiligheidsbeleving. Om dit tegen te gaan wordt sociale veiligheid in gemeentelijk beleid gestimuleerd (VROM, 2007). Bij het zoeken naar een afstudeerstage vond ik interessante projecten bij het adviesbureau Delfini. Dit bureau is expert in het verbeteren van de sociale veiligheid en leefbaarheid in de openbare ruimte. Bureau Delfini zet samenwerkingsverbanden op tussen verschillende partijen, bijvoorbeeld tussen gemeente, politie en regionale vervoersbedrijven. De ervaringen van Bureau Delfini zijn gebruikt om contacten te leggen en om inzicht te krijgen in wat sociale veiligheid betekent voor mensen in de praktijk, met name bewoners en betrokken in de openbare ruimte.

De specifieke case, dit wil zeggen de specifieke context van dagelijkse praktijk waar gegevens zijn verzameld (Saunders et al., 2008), is de nieuwbouwwijk. Van jongs af aan fascineerde een nieuwbouwwijk mij. De lege straten, zandwegen en mooie nieuwe huizen vind ik nog altijd indrukwekkend. Het lijkt soms onwerkelijk om door alle bouwgronden een gezellige, fijne wijk te zien. Mijn interesse in nieuwbouwwijken groeide voornamelijk door ontwikkelingen in deze wijken in de tijd van crisis. De ontwikkeling van nieuwbouwwijken is de laatste jaren nauwelijks vooruitgegaan of zelfs stil gezet omdat investeringen en verkopen achter blijven door de huidige economische crisis. Deze crisis is eind 2007 begonnen in Amerika. De huizenmarkt stortte in en een groot aantal Amerikanen kon de maandelijkse hypotheeklasten niet langer betalen. De financiële markten waren echter internationaal zo sterk verbonden zodat Europa en Azië ook financieel in problemen raakten. Dit leidde tot

dalende beurskoersen en het bedrijfsleven raakte in problemen. Het vertrouwen in de economie daalde en investeringen, zoals investeringen in nieuwe woningen, komen niet meer van de grond².

In nieuwbouwwijken leidde deze kredietcrisis tot vertraging in bouwprocessen of zelfs het stopzetten van het bouwen van woningen. Dit komt doordat woningen momenteel niet zo snel worden verkocht (Dam et al., 2010). Een concreet voorbeeld van de gevolgen van de kredietcrisis is bijvoorbeeld zichtbaar op de foto aan de voorkant van deze scriptie. Te zien is een open plek waar een woning gebouwd wordt maar waar al enige tijd de rem op het bouwen is gezet. Ook op andere plaatsen in de wijk zijn vormen van verloederings, of volgens het van Dale Groot Woordenboek van de Nederlandse Taal³ het ‘achteruitgaan van kwaliteit’, in nieuwbouwwijken zichtbaar. Hierbij kan gedacht worden aan het achterblijven voorzieningen of het veranderen van type woning, bijvoorbeeld koopwoningen omzetten naar huurwoningen (Dam et al., 2010). Echter aan de hand van dit onderzoek zal worden nagegaan of deze ontwikkelingen leiden tot het beleven van achteruitgang van kwaliteit van nieuwbouwwijken en specifiek de beleving van sociale veiligheid. Volgens diverse theorieën kan de ruimtelijke omgeving van invloed zijn op criminaliteit en de beleving van sociale veiligheid (Jacobs, 1961; Leidelmeijer et al., 2008; Wilson & Kelling, 1982), hierover meer in hoofdstuk 2.

1.2. Context

1.2.1. Historische context

In de stedelijke leefomgeving is sociale veiligheid steeds meer van belang (VROM, 2007;2009;2010). Volgens Gernerden & Staats (2006) is de sociale en fysieke omgeving van invloed op verschillende vormen van ongewenst en crimineel gedrag. Schmidt & Németh (2010) zien dat planologen, ontwikkelaars en adviseurs veiligheid een essentieel onderdeel in openbaar toegankelijke ruimten vinden. Het is dan ook van belang het begrip in een breder kader te plaatsen en na te gaan hoe leefbaarheid, en daarmee sociale veiligheid, zich tot een dergelijk kernbegrip van beleid heeft kunnen ontwikkelen. Sinds eind jaren ‘80 en jaren ‘90 is er in Europa een openlijke discussie ontstaan over de stedelijke veiligheid. Onderwerpen als veiligheid, beveiliging en angst voor criminaliteit werden onderwerp van gesprek in het sociale, politieke en economische discours (Frevel, 2006). Sociale veiligheid neemt hier een

---

² http://www.europa-nu.nl/id/vhrtcvh0wnip/economische_crisis

³ Dale Van, *Groot woordenboek der Nederlandse taal, plusversie 1.0 dec 2000*, CD-rom (Utrecht/Antwerpen: Van Dale Lexicografie BV, 2000).

belangrijke plaats in. Het publieke leven in een stad verschilt van het plattelandsleven omdat burgers meer vrijheid en anonimiteit kennen en er minder sociale controle is. Gevoelens van onveiligheid komen meer voor onder inwoners van regio's met een sterk stedelijk karakter (CBS,2010). Hoewel niet één op één gesteld kan worden dat de anonieme omgeving in de stad leidt tot onveilige openbare ruimte, zijn de factoren die onveiligheidsgevoelens veroorzaken wel sterker aanwezig in de stedelijke omgeving (Simmel, 1950). Zo ziet Sennet (1977) dat 'de publieke man' of terwijl mensen in de publieke ruimte van een stad, zich terugtrekken in private sfeer en dus verdwijnen uit de publieke sfeer. De publieke sfeer verandert daardoor een in een plaats waar mensen niet graag verblijven. Daarnaast ziet Sennet dat de vlucht vanuit de stad naar de suburbs een voorbeeld is van het terugtrekken in private sfeer. Een nieuwbouwwijk is wellicht zo'n suburb, maar de vraag is of men kan ontkomen aan het stedelijk karakter.

1.2.2. Huidige context

Deze thesis is specifiek gericht op twee nieuwe wijken aan de rand van grote steden, deze wijken zijn bekend als 'VINEX-wijken'. Deze zijn aangewezen in de Vierde Nota Ruimtelijke Ordening Extra uit 1991. Hierin stelt het Rijk de uitgangspunten voor nieuwe woningbouwlocaties aan de rand van grote steden vast voor de periode vanaf 1 januari 1995. De locaties werden samen met gemeente en provincie bepaald. De uitbreidingsgebieden werden vastgesteld om de bevolkingsgroei van Nederland te accommoderen. De VINEX-wijken moesten echter ook zorgen dat de zogenaamde 'goedkope scheefheid'⁴ afnam (VROM, 1991). Door VINEX-wijken te bouwen trachten gemeenten de tekorten in de goedkopere huizensector op te lossen en duurdere huur- en koopwoningen te realiseren (VROM, 1991). In discussies over de kwaliteit van nieuwe woonwijken staan VINEX-locaties al jaren in het middelpunt van belangstelling. Zo ziet van den Hof (2006) dat de discussie rond VINEX-wijken voornamelijk gaat over de vraag of de nieuwbouwlocaties over enkele decennia nog steeds een kwalitatief aantrekkelijke woonomgeving bieden. De ontwikkelingen zoals die in naoorlogse stadswijken plaatsvinden dienen voorkomen te worden. Van den Hof (2006) spreekt hier specifiek over de achteruitgang van leefomgeving, verloedering en grootschalige herstructurering. De discussie is nog niet ten einde. Dit is te zien aan huidige ontwikkelingen in nieuwbouwwijken. Daarbij geeft ook socioloog Frits Spangenberg in recent een onderzoek

---

⁴ Deze 'goedkope scheefheid' betekent dat bepaalde huishoudens in 'te goedkope' woning wonen, zij houden deze woningen als het ware 'bezet' terwijl huishoudens met een lager inkomen deze woningen harder nodig hebben.

van onderzoeksbureau Motivation aan dat de VINEX-wijken achterbuurten dreigen te worden⁵. De onderzoeker waarschuwt dat:

‘De gedroomde Vinex-wijken dreigen achterstandsbuurten te worden door sociale spanningen, overlast, vervuiling en criminaliteit. Als gemeenten niet snel flink investeren in veiligheid en jeugdvoorzieningen, trekken hoogopgeleiden weg en verpauperen buurten.’

Deze waarschuwing benadrukt het belang van dit onderzoek. De aanname dat nieuwbouwwijken op orde zijn is op basis van dit onderzoek niet meer zo vanzelfsprekend (Motivaction, 2011). Spangenburg stelt namelijk dat stedenbouwkundigen te weinig rekening gehouden met de samenhang tussen wonen, werken en spelen. De problemen in nieuwbouwwijken zijn een actueel thema⁶. In de nieuwbouwwijken IJburg (Amsterdam), Nesselande (Rotterdam), Ypenburg (Den Haag) en Leidsche Rijn (Utrecht) moet de politie regelmatig ingrijpen (Volkskrant, 9 september 2011). Op sommige plekken geldt een samenscholings- of alcoholverbod. Andere achtergrondartikelen in toonaangevende kranten wijzen erop dat *‘De grotestadsproblemen de nieuwbouwwijk hebben bereikt’* (Volkskrant, 7 maart 2011). Deze kijk op het debat omtrent publieke ruimte en de ontwikkeling van nieuwbouwwijken vormt het vertrekpunt van dit onderzoek. In de volgende paragraaf wordt het onderzoekskader nader toegelicht.

1.3.Sociale veiligheid

Om verder te kunnen werken met het begrip sociale veiligheid is het van belang dit begrip nader toe te lichten. Sociale veiligheid is een complex begrip en kent diverse betekenissen. Echter de omschrijving van Wittebrood & Noije (2008) omvat een brede omschrijving en zal worden toegepast in dit onderzoek. Zij stellen:

‘Sociale veiligheid heeft te maken met angst voor criminaliteit of overlast. Sociale veiligheid is niet alleen de feitelijke criminaliteit en overlast, maar ook de onveiligheidsbeleving’ (Wittebrood & van Noije, 2008, p.21).

Ook het Politiekeurmerk Veilig Wonen sluit aan bij deze omschrijving van sociale veiligheid. Zij stellen:

---

⁵ <http://www.motivaction.nl/content/vinex-wijk-getto-van-de-toekomst>, website geraadpleegd op 18-11-2011

⁶ Zie krantenartikelen over weggepest homostel in nieuwbouwwijk Leidsche Rijn: <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2844/Archief/archief/article/detail/2898280/2011/09/09/Crisis-in-Utrecht-om-gepeste-homo-s.dhtml> (dd. 9 september 2011) en <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2844/Archief/archief/article/detail/1856426/2011/03/07/Heerlijk-wonen-niet-lekker-leven.dhtml> (dd 7 maart 2011)

‘Sociale veiligheid is de mate waarin mensen zonder dreiging gebruik kunnen maken van de bebouwde omgeving, deze is afhankelijk van de feitelijke slachtofferervaringen maar ook het vertrouwen in de buurt’ (RCM-advies, 2010, p.2-3)

Echter de beleving van sociale veiligheid is van diverse factoren afhankelijk. Zo is sociale veiligheid te onderscheiden in *subjectieve en objectieve veiligheid* (Oppelaar & Wittebrood, 2006). Objectieve veiligheid is de statistische kans om slachtoffer te worden van persoonsgerelateerde criminaliteit en overlast (Oppelaar & Wittebrood, 2006).

Objectieve veiligheid kan worden gezien in de statistieken en registraties van incidenten door de politie. Dit beeld klopt echter niet altijd, men dient rekening te houden met ‘dark numbers’. Dit houdt in dat niet elk slachtoffer van criminaliteit aangifte doet of melding maakt van een misdrijf en niet alle criminele handelingen zijn voor de politie waarneembaar (Bruls, 2001). *Subjectieve veiligheid* wordt beïnvloed door persoonlijke kenmerken en omgevingsfactoren. Binnen dit onderzoek is de subjectieve veiligheidsbeleving onderzocht. Subjectieve veiligheid is mijn inziens interessanter dan de objectieve veiligheid, omdat de objectieve veiligheid al gegeven is in statistieken van politie en gemeenten. Het is tot doel van dit onderzoek om zelf data te ontwikkelen en hier conclusies uit te trekken. Daarnaast is het mogelijk dat mensen zich toch onveilig voelen, ondanks dat de objectieve veiligheid geen sterke criminaliteit of overlast registreert (Oppelaar & Wittebrood, 2006). Bewoners van een wijk waar vrijwel geen criminaliteit gemeten wordt kunnen zich toch heel onveilig voelen in hun wijk. De vraag is dan wat deze gevoelens veroorzaakt. In de strekking van dit onderzoek zijn met name de situationele factoren die van invloed zijn op de subjectieve veiligheidsbeleving van belang, maar hierover meer in hoofdstuk 2.

1.4.Onderzoekskader

In dit onderzoek staat de sociale veiligheid van twee VINEX-wijken in Arnhem en Nijmegen centraal. Aan de hand van twee casestudies wordt beschreven hoe bewoners de sociale veiligheid in (hun) nieuwbouwwijk beleven en in hoeverre de ruimtelijke (fysieke) en sociale leefomgeving⁷ hieraan bijdraagt. De kennis die nodig is dus voornamelijk beschrijvend, het beschrijft namelijk de perceptie van bewoners. Het materiaal wordt verzameld aan de hand van interviews, hierover meer in hoofdstuk 3.

---

⁷ Leefomgeving beschouw ik in deze scriptie als ‘de omgeving gezien vanuit het perspectief van de gebruiker’. (van den Hof, 2006). Hiertoe behoort zowel de privéruimte rond de woning, de openbare ruimte, infrastructuur, voorzieningen en omliggende woningen. Daarnaast behoren ook andere gebruikers tot de leefomgeving.

De doelstelling van dit onderzoek is: “Het verkrijgen van inzicht omtrent de invloed van de sociale en fysieke leefomgeving in nieuwbouwwijken op de beleving van sociale (on)veiligheid”. De vraag die in dit onderzoek beantwoordt dient te worden is; *Hoe beleven bewoners van nieuwbouwwijken sociale veiligheid, en hoe spelen zowel de fysieke als sociale leefomgeving hierbij een rol?* Om deze vraag te kunnen beantwoorden zijn de volgende deelvragen van belang. Ten eerste: *Welke factoren in de fysieke leefomgeving doen afbreuk aan en welke factoren dragen bij aan de beleving van sociale veiligheid in de nieuwbouwwijken?* En ten tweede: *Welke factoren in de sociale leefomgeving doen afbreuk aan en welke factoren dragen bij aan de beleving van sociale veiligheid in de nieuwbouwwijken?*

Na beantwoording van deze vragen kan de hoofdvraag worden beantwoord en is inzicht verkregen in de manier waarop de fysieke en sociale leefomgeving een rol spelen bij de beleving van sociale veiligheid in nieuwbouwwijken. Tot slot worden de bevindingen in een breder perspectief geplaatst en gekeken in hoeverre de humanistische benadering, die als belangrijke insteek voor dit onderzoek dient (zie 2.1), van toepassing is op dit onderzoek.

1.5.Relevantie en doelen van het onderzoek

1.5.1. Maatschappelijke relevantie

Sociale veiligheid in steden is een belangrijk thema in beleidsdocumenten van de centrale overheid (VROM, 2007; 2009; 2010) maar ook in plannen van gemeenten (GEM Waalsprong beheer, 2010; Gemeente Nijmegen, 2010). Dit belang neemt alleen maar toe wanneer steden verder groeien (Meyer, 2006) en steden zich uitbreiden doordat er nieuwbouwwijken gebouwd worden. Uit de jaarlijkse Veiligheidsmonitor van het Centraal Bureau voor Statistiek (CBS, 2010) blijkt dat inwoners van stedelijke regio's veel vaker slachtoffer zijn geweest van criminaliteit dan inwoners van landelijke regio's. De gemiddelde stad in Nederland heeft dan ook een groot aantal instrumenten ter beschikking om de leefbaarheid en veiligheid te bevorderen. Enkele instrumenten zijn straatcoaches, cameratoezicht en meer politie op straat (Wittebrood, 2008). Een openbare ruimte waar mensen graag in verblijven draagt bij aan de leefbaarheid in een wijk of stad. Het achterblijven van voorzieningen en onvoltooide bouwkavels zijn aspecten die wellicht tot achteruitgang van de kwaliteit van de leefbaarheid kunnen leiden. Leefbaarheid is van belang in de concurrentiepositie ten opzichte van andere steden (Hajer & Reijndorp, 2001). Het ‘verloederen’ van nieuwbouwwijken is dus een proces die de concurrentiepositie kan aantasten. Echter het idee dat steden onderling

concurreren, blijkt niet altijd te kloppen. Bristow (2005) ziet bijvoorbeeld dat het discours dat bestaat over het regionale concurrentievermogen tussen steden op een te nauwe manier kijkt naar de ontwikkeling van regio's, men zou breder moeten kijken naar de gevolgen van concurrentie. Toch is regionale en stedelijke concurrentie een belangrijk beleidsdoel voor veel nationale regeringen (Atlantic Canada Opportunities Agency, 1996). De concurrentiepositie kan verbeterd worden door het imago te verbeteren (Hospers, 2010). De subjectieve veiligheid is belangrijk voor het imago van een stad of wijk, maar ook in economische zin is leefbaarheid en sociale veiligheid belangrijk. Huishoudens die meer te besteden hebben zullen namelijk de wijk verlaten wanneer de subjectieve onveiligheidsbeleving hoog is (Skogan, 1986). Daarnaast kan de subjectieve onveiligheid en de angst voor criminaliteit onder inwoners van een gemeente omslaan in een grote onrust onder de bevolking (Van Hoek et al., 2007). Onveilige (of gevoelsmatig onveilige) plekken hebben effect op de gezondheid van mensen, bijvoorbeeld door het toegenomen risico op stress en depressie (Liska & Baccagli, 1990). Het stimuleren of verbeteren van sociale veiligheid is dus van maatschappelijk belang, zowel voor diegene die daadwerkelijk last of profijt ondervinden van sociale veiligheid, zoals de buurtbewoners, politie en wijkmanagers, maar ook de actoren die beleid maken, bijvoorbeeld de landelijke overheid, gemeentes en woningbouwcoöperaties. Zij kunnen baat hebben bij de kennis en inzichten die deze thesis voortbrengt. Dit onderzoek dient dus twee maatschappelijk doelen, namelijk het (gedeeltelijk) in kaart brengen van factoren die, volgens bewoners en betrokkenen, van invloed zijn de sociale veiligheidsbeleving en daarmee het vaststellen en formuleren van sociaal-maatschappelijke uitgangspunten voor een leefbare inrichting van (nieuwbouw)wijken.

1.5.2. Wetenschappelijke relevantie

Naast een maatschappelijke bijdrage dient deze thesis ook een wetenschappelijke bijdrage te leveren. Binnen sociale geografie zijn veel benaderingen en opvattingen over de interactie tussen mens en ruimte (Aitken & Valentine, 2006). Een publieke ruimte bestaat doordat mensen er een specifieke functie aan gegeven hebben en de ruimte een specifiek publiek toekent (Sennett, 1977). Over de publieke ruimte is de laatste jaren veel discussie. Privatisering en consumptie zijn essentieel binnen deze discussie (Sennett, 1977; Zukin, 1995,1998). In de discussie rondom privatisering gaat het om de vraag in hoeverre de publieke ruimte nog publiek is. De beperking van de publieke toegankelijkheid van de openbare ruimte gebeurt zowel door private- als publieke groeperingen. Door bijvoorbeeld winkelcentra te plaatsen eigenen private groepen zoals bedrijven het openbare domein toe. In

de literatuur staat dit verschijnsel bekend als privatisering (Zukin 1995) of parochialisering van de openbare ruimte (Lofland 1998, Gadet 1999). Door privatisering en een veranderd gebruik van ruimte (consumptie) veranderen de functie en beleving van een openbare ruimte. Openbare plaatsen kunnen gevoelens van onveiligheid oproepen wanneer de sociale functie en daarmee gepaard de sociale controle verloren gaat (Jacobs, 1961; Van der Wouden, 1999). Dat niet alleen de sociale functie ertoe doet bij de beleving van een openbare ruimte blijkt uit de broken-windows theorie (Wilson & Kelling, 1982). Volgens deze theorie vormen tekenen van wanorde en buurtverval, zoals vervuiling, leegstand en straatoverlast, het begin van een verloederingsproces. Dit onderzoek bekijkt zowel de invloed van de fysieke en sociale leefomgeving van een nieuwbouwwijk op de beleving van sociale veiligheid.

Dit onderzoek is een uitbreiding op bestaande wetenschappelijke onderzoeken, omdat er weinig specifiek onderzoek is gedaan naar de nieuwbouwwijk als openbare ruimte en de beleving van sociale veiligheid in nieuwbouwwijken. Een recent onderzoek is echter die van Lupi (2008) waarin zij de betekenis van openbare ruimte in het leven van bewoners van de VINEX-wijk IJburg onderzoekt hoe placemaking voor identiteit in een VINEX-wijk kan zorgen. Echter het merendeel van onderzoek naar sociale veiligheid is gericht op achterstandswijken, en de mate van criminaliteit en misdaad in deze achterstandswijken (zie bijvoorbeeld Maas-de Waal, 2002; Lee, 2007; VROM, 2007; Musterd & Ostendorf, 2009). Daarnaast is dit onderzoek een vernieuwend karakter door het combineren van zowel de beleving van de fysieke als sociale leefomgeving. Door kennis te verzamelen over de beleving van sociale veiligheid in nieuwbouwwijken, hoop ik meer inzicht te kunnen geven en daardoor bij te kunnen dragen aan het debat over publieke ruimte.

1.6. Leeswijzer

In hoofdstuk twee van deze scriptie wordt specifiek gekeken naar de literatuur over publieke ruimte, sociale veiligheid en beleving. Hier wordt toegelicht waarom de humanistische benadering van belang is in binnen dit kwalitatieve onderzoek. Daarnaast is dit hoofdstuk een operationeel theoretisch model, welke als basis dient voor het houden van interviews en het analyseren van gegevens. Vervolgens komt in hoofdstuk drie de methodologie aan de orde. In hoofdstuk vier worden de twee specifieke cases beschreven. In hoofdstuk vijf komen vervolgens de bewoners aan het woord. Daarbij worden de ervaringen van bewoners, woningcorporaties, gemeentelijke diensten en andere betrokkenen bij de wijk uiteengezet om een antwoord te vinden op de deelvragen. In de conclusie wordt vervolgens een koppeling gemaakt tussen het empirisch materiaal en de theorieën over de fysieke en sociale

leefomgeving. Vervolgens wordt in hoofdstuk zes antwoord gegeven op de hoofd- en deelvragen en een terugkoppeling gemaakt naar de humanistische benadering. Tot slot worden de tekortkomingen van dit onderzoek besproken en worden enkele aanbevelingen gedaan voor verder onderzoek.

2. Conceptueel kader

In dit hoofdstuk worden de theorieën met betrekking tot de openbare ruimte en sociale veiligheid uiteengezet. Allereerst worden theoretische perspectieven op de beleving van ruimte behandeld. Vervolgens wordt het operationeel theoretisch model, ook wel raamwerk, geschetst. Deze theoretische uiteenzetting vormt de basis ter beantwoording van de hoofdvraag;

Hoe beleven bewoners van nieuwbouwwijken sociale veiligheid, en hoe spelen zowel de fysieke als sociale leefomgeving hierbij een rol?

De vijf dimensies die opgesteld worden in het operationeel theoretisch model zijn voornamelijk afgeleid van onderzoeken van Oppelaar & Wittebrood (2006) en zijn aangevuld met theorieën over de beleving van openbare ruimte en sociale veiligheid. Zij hebben betrekking op zowel de fysieke als sociale leefomgeving. De dimensies vormen een leidraad voor zowel het theoretische als het methodologische gedeelte van dit onderzoek.

2.1. Onderzoeksfilosofie

Specifiek aan dit onderzoek is de essentiële functie die de beleving van bewoners inneemt in dit onderzoek. Aan deze onderzoekskeuze ligt een bepaalde filosofie ten grondslag, die in het volgende gedeelte wordt beschreven. Allereerst wordt uiteengezet welke soort kennis wordt achterhaald en waarna de theoretische benaderingen uiteengezet worden.

In epistemologische zin is dit onderzoek te onderscheiden als een ‘gevoelens’ onderzoek (Saunders et al., 2008). Epistemologie gaat over de vraag wat werkelijke kennis is en hoe we dit kunnen weten. Het belangrijkste onderscheid wordt gemaakt tussen een ‘middelen’ onderzoeker en een ‘gevoelens’ onderzoeker. De ‘middelen’ onderzoeker is gericht op het verzamelen van gegevens over middelen en is op zoek naar feitelijke kennis. Daarentegen is een ‘gevoelens’ onderzoek, zoals dit onderzoek, gericht op het achterhalen van gevoelens en houdingen. Dit is een interpretivistisch perspectief, waarbij het essentieel is om te achterhalen wat mensen vinden, en waar de meningen van mensen van elkaar verschillen. De nadruk ligt op ‘personen’, ‘gevoelens’ en ‘betekenissen’ en ‘ervaringen’. Ook in dit onderzoek worden de gevoelens en houdingen bestudeerd, specifiek de gevoelens en houdingen van bewoners ten aanzien van de fysieke en sociale leefomgeving. In ontologische zin is dit onderzoek subjectivistisch, omdat de sociale veiligheidsbeleving niet wordt gezien als een sociale eenheid die werkelijk bestaat, zoals in het objectivisme (Saunders et al., 2008). Daarentegen

wordt ervan uit gegaan dat sociale veiligheidsbeleving een proces is, waarbij diverse sociale en fysieke dimensies, gevormd door menselijke handelen, aan veranderingen onderhevig zijn. Welk theoretisch perspectief past bij deze onderzoeksfilosofieën wordt in de volgende paragraaf duidelijk.

2.1.1. Behaviouralisme

Behaviorale geografie is een stroming die onder veel geografen in de jaren '60 populair werd. In die tijd werd er steeds meer onderzoek gedaan naar de relaties tussen mens en omgeving. De behaviorale benadering richt zich dan ook op hoe de omgeving wordt ervaren door mensen. Hierbij onderscheiden zij vier functies. Ten eerste is het onderscheid tussen de objectieve omgeving; de realiteit zoals deze is, en de behaviorale omgeving; de realiteit zoals deze wordt ervaren door beleidsmakers van belang. Zij zien dus een zekere discrepantie tussen werkelijkheid en ervaren werkelijkheid. Een tweede functie van de behaviorale benadering is dan ook dat zij ervan uitgaan dat individuen de omgeving vormen maar daarnaast ook op een bepaalde manier reageren op de fysieke en sociale omgeving. De derde functie van de behaviorale benadering is dat de focus ligt op het individu in plaats van de sociale groep. Tot slot is de behaviorale benadering multidisciplinair omdat het andere gedragswetenschappen gebruikt om behaviorale processen te begrijpen (Dikshit, 2006).

In de gedragstheoretische (behaviorale) benadering is er aandacht voor de actie van individuen en op welke manier deze actie wordt beïnvloed (Aitken & Valentine, 2006). Behaviouralisten zien dat het menselijk handelen wordt veroorzaakt door de cognitieve verwerking van informatie. Zij streven naar een model van het ruimtelijke gedrag te maken door ruimtelijke keuzes en besluitvorming te meten, en van het vermogen van mensen om te onthouden, te verwerken en geografische informatie te evalueren. Binnen de gedragstheoretische benadering wordt gezocht naar verklarende theorieën en wetmatigheden. Deze wetmatigheden kunnen worden beschouwd als min of meer automatische reacties op externe ruimtelijke prikkels die de mens vanuit zijn omgeving ontvangt (Atkins & Valentine, 2006). Behavioralisten gaan uit van een standaard respons op bepaalde stimuli. Zij proberen dus processen en modellen te ontwikkelen die de mogelijke invloed van bepaalde stimuli kunnen voorspellen (Dikshit, 2006). Echter de behaviorale geografen zien in dat mensen niet kunnen optreden als 'homo economicus', omdat een mens niet over alle informatie kan beschikken en dus nooit waarheidsgetrouwe, rationele economische keuzes kan maken.

Binnen de gedragstheoretische benadering is de planoloog Kevin Lynch (1960) een belangrijke auteur. Lynch ziet dat mensen door ervaringen mentale beelden van een plaats vormen. De beelden die mensen vormen komen niet altijd overeen met de werkelijkheid. Lynch stelt dat een specifieke plaats een bepaalde identiteit kan hebben, welke door ieder individu anders wordt ingevuld en dus verschilt van persoon tot persoon. Lynch gebruikte in zijn onderzoek 'mental maps'. Hij liet respondenten kaarten tekenen om inzicht te verkrijgen in de fysische aspecten die gebruikers (onbewust) belangrijk denken te vinden. Deze 'landmarks' zijn belangrijk voor de inrichting van de openbare ruimte. Het werk van Gould (1966) is sterk beïnvloed door de behaviorale benadering. Gould (1966) ziet dat de beslissingen die mensen maken gerelateerd zijn aan de manier waarop zij de ruimte om hen heen waarnemen en evalueren. In dit onderzoek is dit overeenkomstig met de 'broken windows theory' (Wilson & Kelling, 1982). Deze theorie ziet dat het gedrag van mensen kan worden beïnvloed door het beheer en de inrichting van de fysieke ruimte. Wanneer gebruikers van de openbare ruimte verloedering of 'broken windows' waarnemen zijn zij eerder geneigd tot vernieling, verloedering en verwaarlozing. Dit veroorzaakt een sociaal onveilige beleving van de fysieke ruimte. Diverse checklisten zoals de Delfste Checklist (Van der Voort & van Wegen, 1991) en Crime Prevention Through Environmental Design (Taylor, 2002) zijn instrumenten die gebruikt worden bij de toepassing van beleid, waarbij wordt uitgegaan van het idee dat menselijk gedrag te sturen is door de inrichting van de omgeving. Echter dat deze theorie niet altijd opgaat blijkt uit het onderzoek naar het weggooien van afval door jongeren van Müller (2009). Hij ziet dat niet de omgeving maar het gedrag van andere jongeren van invloed is op hun eigen gedrag en het weggooien van afval. Dit spreekt de broken-windowstheorie tegen; als een omgeving chaotisch en zonder toezicht is dit direct leidt dit dus niet tot wanordelijk gedrag.

In de behaviorale benadering staat de cognitieve verwerking en de invloed op het menselijk handelen centraal. Behavioraal geografen gaan ervan uit dat de omgeving invloed heeft op het gedrag van mensen (Gould, 1966). Echter deze beïnvloeding is per persoon verschillend, dus een standaard waardepatroon bij een bepaalde omgeving kan nooit gevonden worden (Lynch, 1960). Behavioraal geografen streven naar modellen en theorieën om menselijk gedrag te interpreteren. Het repliceren en verifiëren van metingen is van essentieel belang binnen de behaviorale benadering. Echter in de jaren '60 vormde de humanistische oriëntatie binnen de geografische stromingen een kritiek op de behaviorale benadering. Dit omdat de humanistische benadering veel meer gericht is op het begrip van de wereld door te kijken naar

de wereld door de ogen van het individu. Daarbij was het menselijk bewustzijn; ‘human agency’ en de menselijke creativiteit veel belangrijker dan het vormen van modellen en theorieën om gedragingen te voorspellen. Hoewel beide benaderingen dus trachtten te achterhalen wat er in de geest omgaat door observeerbaar gedrag te interpreteren is de humanistische benadering kritisch over de voorspelbaarheid van menselijk gedrag en tracht het, veel meer dan de behaviorale benadering, begrip van de wereld te verkrijgen. In de volgende paragraaf wordt het humanisme en de concrete toepassing hiervan nader toegelicht.

2.1.2. Humanisme

Binnen de humanistische benadering wordt gezocht naar het begrip van de menselijke wereld en de betekenissen die hieraan worden toegekend (Aitken & Valentine, 2006, p. 30). Een humanistisch geograaf vindt dit begrip door te kijken door de ogen van individuen binnen het onderzoek (Dikshit, 2006). Individuen worden gezien als wezens die vrije keuzes maken. In tegenstelling tot de behaviorale geografen gaan humanisten uit van een actieve bijdrage van de mens en hun sociale relaties bij de ervaring van ruimte (Relph, 1976). Dit volgt uit de redenering dat mensen onophoudelijk in interactie zijn met hun omgeving. Binnen dat proces transformeren zij niet alleen zichzelf maar ook de menselijke omgeving (Dikshit, 2006).

Relph (1976) ziet dat plaats een belangrijk onderdeel is in het menselijk leven. Place heeft volgens hem drie dimensies; *symbolisch*, *materieel* en *pragmatisch*. Symbolisch betekent de mentale betekenisgeving, materieel staat voor de fysieke omgeving en pragmatisch heeft te maken met de handelingen van mensen. De drie dimensies van Relph (1976) zijn ook terug te vinden in dit onderzoek. Zo wordt getracht de betekenis die mensen geven aan een sociaal veilige wijk te achterhalen; de symbolische waarde. Daarnaast wordt gekeken in hoeverre zij de fysieke omgeving zien als van invloed op de beleving van sociale veiligheid; de materiële dimensie. Daarnaast wordt gekeken in hoeverre mensen zelf bijdragen aan een sociaal veilige wijk; de pragmatische dimensie.

Ook Tuan (1977) erkent het belang van de ervaring van mensen. Tuan ziet dat in de ervaring van ruimte onderscheid moet worden gemaakt tussen de begrippen ‘*place*’ en ‘*space*’. Place ziet Tuan als gevoelsmatig afgegrensd gebied, bijvoorbeeld de wijk waar iemand woont, waarmee een individu of een groep sterke emotionele relaties mee heeft. ‘Space’ is de oneindige ruimte waar het individu of de groep wel kennis van heeft, maar zich er niet in thuis voelt of er affectief mee verbonden is (Pater & Wusten, 1996, p. 206). We ervaren ruimte door verschillende zintuigen, maar deze ruimte kan nooit als geheel worden waargenomen

(Tuan, 1976). Het doel van de humanistische geografie is dan ook het ontdekken van subjectieve ervaringen van plaats en tijd (Tuan, 1976). Entrikin & Tepple (2006) stellen;

'To understand fully the ways in which humans transform their environments, the geographer could not leave unexplored the meaning that cultures have given to nature, the values and goals that shape their actions in building places and landscapes, or their imaginative explorations of other possible environments' (Entrikin & Tepple, 2006, p.32).

Om dus begrip te krijgen voor de manier waarop mensen transformeren in hun omgeving, moet de onderzoeker de betekenissen, waardes en doelen die mensen er op na houden achterhalen. Volgens humanistische geografen wordt de omgeving dus gevormd op basis van ervaringen, overtuigingen en waarden (Entrikin & Tepple, 2006). Het achterhalen van de beleving van sociale veiligheid in de nieuwbouwwijk is gelijk aan het zoeken naar ervaringen, overtuigingen en waarden van bewoners in die wijken. Niet onbelangrijk is hierbij *'the sense of place'* (Tuan, 1977) in andere woorden betekenis die mensen aan een plek, in dit geval de nieuwbouwwijk, toekennen. Sense of place of 'gevoel van plaats' maakt een omgeving psychisch comfortabel. De drie variabelen die het gevoel van plaats bepalen zijn de leesbaarheid, wat zo iets betekent als de herkenbaarheid of duidelijkheid, de perceptie van de visuele omgeving en in hoeverre deze overeenkomt met de wensen van gebruikers van de plaats. Deze drie variabelen bepalen in hoeverre er betekenis wordt toegekend aan een plaats. Bij het geven van betekenis aan een onderdeel van het grotere, ongedifferentieerde ruimte wordt het gescheiden van de ongedefinieerde ruimte die het omringt. Het geven van betekenis door mensen aan de wereld om hen heen wordt onderzocht binnen het *symbolisch interactionisme* (Blumer, 1969). Het symbolisch interactionisme gaat uit van drie principes. Ten eerste reageren mensen op de sociale wereld (objecten, dieren en mensen) op basis van de betekenis ervan. Ten tweede komt deze betekenis voort uit de interacties, ook wel de ervaringen. Ten derde gaat het symbolisch interactionisme ervan uit dat deze betekenis wordt aangepast tijdens een interpretatief proces, dus tijdens de ervaringen die men op doet. Het onderzoek is niet alleen gericht op het de eigen ervaring en beleving, maar ook de mening en het handelen van andere bewoners. Een sociologisch concept dat hier van toepassing is *'Lifeworld'*, of terwijl de leefwereld die als gegeven en vanzelfsprekend wordt ervaren en waar mensen (objecten) samen tot ervaringen komen (Eden, 2004). Hoe mensen de wereld ervaren wordt onderzocht binnen het symbolisch interactionisme. Goffman (1959) is een belangrijke auteur binnen het symbolisch interactionisme. Hij ziet de wereld vanuit een dramaturgisch perspectief, deze stelt dat mensen doormiddel van *impression management* een

bepaald beeld van zichzelf afgeven aan de buitenwereld. Hij onderscheidt hierin ‘backstage’, achter het toneel in de privésfeer en ‘frontstage’, op het toneel. In zijn onderzoek zijn relaties in de publieke ruimte van belang omdat hierbinnen de normen die gelden in de openbare ruimte naar voren komen. Het symbolisch interactionisme gaat dus, net als bij de humanistische benadering, uit van een actieve rol van de mens en zijn omgeving. Het onderzoek en de theorieën van Jane Jacobs (1961) zijn een concreet voorbeeld van een humanistische benadering omdat zij ook uitgaat van actieve bijdrage van mensen in de ruimte. Het is volgens haar van belang dat er gebruik wordt gemaakt van de publieke ruimte, dit kan door een diversiteit aan functies binnen deze ruimte. Jacobs’ belangrijkste argument is dat meer mensen in de publieke ruimte leidt tot meer ‘ogen op de straat’ wat ervoor zorgt dat mensen zich veiliger voelen. Whyte (2003) ziet ook in dat gebruikers een belangrijke factor zijn in het creëren van ruimte. Whyte en Jacobs zijn in te passen in de stroming ‘*Placemaking*’ welke sinds de jaren ‘70 een begrip is bij architecten en planners. Placemaking is het proces waar mensen worden aangetrokken in de openbare ruimte, zoals pleinen, parken, parken en straten, door deze aantrekkelijk en interessant te maken om te verblijven. Deze methode wordt tegenwoordig nog veel toegepast in openbare ruimte in steden onder de noemer PPS; project for public spaces⁸.

Binnen de humanistische benadering wordt dus geprobeerd de menselijke wereld te begrijpen door menselijk geografisch gedrag in plaats en ruimte weer te geven (Werlen, 1986). Mensen beïnvloeden hun omgeving door de continue interactie met zichzelf en hun omgeving (Dikshit, 2006). De actieve bijdrage van mensen, het belang van plaats in symbolische, materiële en pragmatische zin (Relph, 1976), maar ook de emotionele waarde van ruimte en *sense of place* (Tuan, 1976) zijn begrippen die binnen dit onderzoek een rol spelen. Daarnaast zijn ervaringen, overtuigingen en waarden (Entrikin & Tepple, 2006) van belang om begrip te krijgen van de menselijke wereld. De manier waarop dit wordt beïnvloedt, door begrippen als *lifeworld* en *placemaking* zijn essentieel binnen de humanistische benadering.

Humanistische geografie is dus, net als behaviorale geografie, gericht op het interpreteren van observeerbaar gedrag door te achterhalen wat er in de geest om gaat. Echter binnen de humanistische benadering zijn wetenschappelijke doelen zoals het repliceren en het doen van verifieerbare metingen minder belang dan bij de behaviorale benadering.

Binnen de humanistische benadering wordt gezocht naar begrip van de wereld door te kijken

---

⁸ www.pps.org

door de ogen van de individuen die worden onderzocht. De humanistische benadering onderscheidt zich van de behaviorale benadering doordat het menselijk bewustzijn en menselijke creativiteit erkent (Dikshit, 2006). Een humanistisch geograaf wil de betekenis, waarde en significantie van gebeurtenissen in het leven van mensen begrijpen en doet dit door een kwalitatieve methode toe te passen. De gedragstheoretische (behaviorale) geografische benadering hanteert kwantitatieve methoden terwijl de handelingstheoretische geografische benadering kwalitatieve methoden hanteert (Atkins & Valentine, 2006). In dit onderzoek is voor de handelingstheoretische en dus ook de kwalitatieve methode gekozen omdat gezocht wordt naar begrip van de menselijke wereld door te kijken naar de houdingen en gevoelens die mensen hebben, en dus door hun ogen te kijken naar de wereld.

In dit onderzoek wordt de beleving van sociale veiligheid onderzocht door te kijken door de ogen van bewoners en houdingen, gevoelens en betekenissen te achterhalen. Echter de menselijke wereld wordt gecreëerd door een onafgebroken interactie van de mens met de ruimte. Hierdoor geven zij betekenis aan zichzelf en aan de omgeving. De interactie tussen mens en omgeving is geen wetenschappelijk gedefinieerd model van gedrag maar is aan verandering onderhevig. De mens is dus zelf verantwoordelijk voor zijn omgeving. In het onderzoek naar de beleving van sociale veiligheid is de interactie van de mens met zijn (leef) omgeving een essentieel onderdeel.

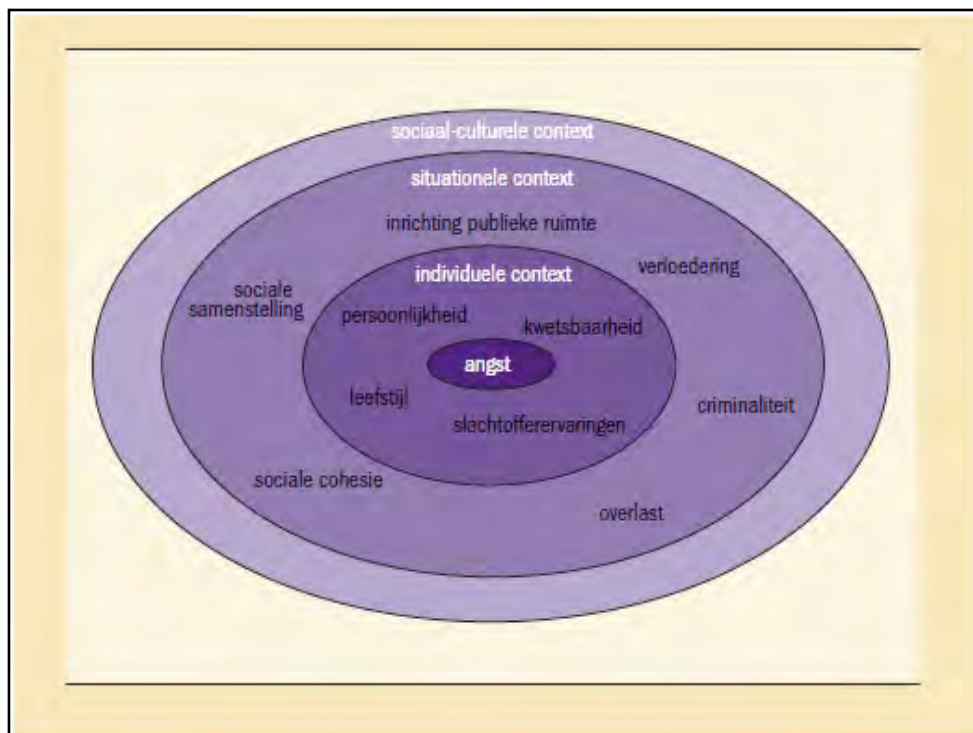
2.2. Raamwerk van het onderzoek

In de vorige paragraaf is de theoretische benadering van deze scriptie duidelijk geworden. Humanistische geografie is op zoek naar de betekenissen, waarden en significantie die mensen toekennen aan hun omgeving (Dikshit, 2006). Om nu te bezien welke factoren van belang zijn binnen de onophoudelijke interactie tussen mens en ruimte wordt in deze paragraaf een theoretisch model opgesteld. Hierbij wordt de definitie van de beleving van sociale veiligheid nader beschreven en worden de factoren binnen de fysieke en sociale leefomgeving die van invloed kunnen zijn op het geven van betekenis aan de beleving van sociale veiligheid duidelijk.

2.2.1. Beleving van sociale veiligheid

Volgens Oppelaar & Wittebrood (2006) zijn er drie contexten te onderscheiden in de beleving van subjectieve veiligheid: individueel, situationeel en sociaal-cultureel. De individuele context bestaat uit de inschatting van de eigen kwetsbaarheid en hulpeloosheid. Deze worden beïnvloed door eerdere ervaringen met onveilige situaties. Daarnaast bestaat subjectieve

veiligheid uit de situationele context. De situationele context bestaat uit de inrichting van de publieke ruimte, de sociale samenstelling, sociale cohesie, verloedering maar ook overlast en criminaliteit. Het verschil tussen overlast en criminaliteit is de schade die wordt aangericht. Criminaliteit is rechtstreeks schadelijk voor de integriteit van de persoon of persoonlijk eigendom. Onder overlast vallen bijvoorbeeld rondhangende groepen jongeren, geluidsoverlast, rondslingerend vuil en bedreigingen (Oppelaar en Wittebrood, 2006). Behalve de directe omgeving als de buurt zijn sociaal-culturele factoren van invloed op gevoelens van angst. Voorbeelden hiervan zijn ontwikkelingen in de media, individualisering en veranderde sociale verhoudingen en internationalisering. Dit geheel aan factoren zijn door Oppelaar en Wittebrood (2006) schematisch weergegeven in het conceptuele model in afbeelding 1.

Afbeelding 1: Conceptueel model van factoren van invloed op subjectieve veiligheid

Bron: Oppelaar & Wittebrood (2006). Angstige burgers. De determinanten van gevoelens van onveiligheid onderzocht. Den Haag, Sociaal en Cultureel Planbureau

Dit onderzoek is gericht op de situationele context en bekijkt in hoeverre deze de onveiligheidsbeleving beïnvloeden. De keuze voor een afbakening tot de situationele context is vanuit een sociaalgeografisch oogpunt logisch, omdat deze de wisselwerking tussen mens en ruimte wordt bestudeerd. De individuele en sociaal-culturele context belichten deze kant niet of slechts beperkt. Daarbij is de individuele context meer psychologisch van insteek en de

sociaal-culturele context meer macro-sociologisch. In de volgende paragraaf wordt sociale veiligheid en de theorieën met betrekking tot de ruimtelijke en sociale omgeving nader toegelicht. Daarbij worden de vijf dimensies van dit onderzoek onder elkaar gezet.

Het onderzoek naar beleving van de sociale veiligheid is opgesplitst in vijf dimensies: inrichting(1) en functie van de openbare ruimte(2), sociale samenstelling(3), sociale cohesie(4) en overlast en verloedering(5). Deze indeling vormt het raamwerk voor deze studie. De verschillende dimensies geven antwoord op de verschillende deelvragen. De inrichting en functie van de publieke ruimte en de overlast en verloedering zijn gericht op fysieke leefomgeving. Sociale samenstelling en sociale cohesie zijn gericht op het sociale aspect van sociale veiligheid. De dimensies overlappen elkaar echter in hoeverre zij bijdragen aan gevoelens van sociale veiligheid met betrekking tot de fysieke of sociale leefomgeving.

1. Inrichting van publieke ruimte

Onderzoek heeft uitgewezen dat de inrichting van de publieke ruimte een belangrijke rol speelt bij gevoelens van angst (Wilcox Rountree en Land, 1996; Wilcox Rountree et al., 2003). Sommige publieke ruimtes nodigen, meer dan anderen, uit tot criminaliteit en vandalisme (Wilson & Kelling, 1982), net als dat sommige publieke ruimtes uitnodigen tot gebruik en een positieve beleving van sociale veiligheid (Jacobs, 1960). Vanuit het gedachtegoed van Jane Jacobs (1961) is onder de noemer Crime Prevention Through Environmental Design (CPTED) een lijst opgesteld met criminaliteit belemmerende kenmerken van woningen en woongebieden (Taylor, 2002). Van der Voordt & van Wegen (1991) hebben de principes van CPTED samengebracht in de 'Delftse checklist'. De criteria van de 'Delftse checklist' (van der Voordt & van Wegen, 1991) zijn; *zichtbaarheid, merkbare aanwezigheid van bewoners, sociale betrokkenheid, toegankelijkheid en vluchtroutes, aantrekkelijkheid en onderhoud en deugdelijkheid van het materiaal*. Aan de hand van het 'Handboek veilig ontwerp en beheer' (Luten, 2008) wordt dit gespecificeerd naar de openbare ruimte. Voornamelijk zichtbaarheid, eenduidigheid, toegankelijkheid en aantrekkelijkheid zijn volgens de auteurs van dit handboek van belang ter bevordering van de sociale veiligheid.

Deze checklist lijkt in overeenstemming met de behaviorale benadering, waar gezocht wordt naar verklarende theorieën en wetmatigheden. De checklisten kunnen gedrag voorspellen, doordat de vooraf gestelde 'externe prikkels' in de checklists min of meer automatische reacties verwachten (Atkins & Valentine, 2006). De aspecten van de Delftse checklist (Luten, 2008) zijn terug te vinden in de volgende vier punten.

Ten eerste is *zichtbaarheid* van belang voor een sociaal veilige (woon)omgeving, dit draait om zien en gezien worden. Mensen willen zien en weten wat er in hun omgeving gebeurt en willen erop vertrouwen dat ook anderen dat zien en weten (Luten, 2008). Zichtbaarheid wordt gerealiseerd door overzichtelijkheid, zichtlijnen en verlichting, maar ook de aanwezigheid van mensen en toezicht. Daarnaast is er ook een bepaalde kleinschaligheid nodig om de mensen te kennen en gekend te worden. Dit komt ook terug in de tweede pijler van dit onderzoek, namelijk 'de functie van de publieke ruimte' en in de derde pijler van dit onderzoek; 'de sociale cohesie'. Binnen de inrichting van een wijk kan sociale cohesie bevorderd worden, door kleinschalig te bouwen. Kleinschalig bouwen gebeurt door kleine huisblokken te plaatsen en straten, wederom, overzichtelijk te maken. Dit is vergelijkbaar met de defensible space benadering van Newman (1995) waarin kleinschaligheid van belang is. Ook in de Delftse checklist (Van der Voordt & van Wegen, 1991) is opgenomen dat de merkbare aanwezigheid van bewoners en de sociale betrokkenheid essentieel is. Toezicht is hierbij noodzakelijk, dit kan zowel formeel (door bijvoorbeeld politie) als semiformeel (door bijvoorbeeld wijkmanagers) of informeel (door omwonenden en passanten). De 'broken windows theory' onderschrijft het belang van toezicht (Wilson & Kelling, 1982). Deze theorie stelt dat er meer kans is op criminaliteit wanneer een fysieke omgeving wordt gekenmerkt door chaos en de afwezigheid van een ingrijpende macht. Elias en Scotson (1994) zien daarnaast dat sociale controle preventief werkt tegen losbandig en crimineel gedrag. Sociale controle zorgt voor minder objectieve onveiligheid (feitelijke gebeurtenissen) en dit zorgt voor een positief beeld over de sociale veiligheid.

Ten tweede noemt Luten (2008) *eenduidigheid* binnen de fysieke omgeving als belangrijke factor voor het creëren van sociale veiligheid, wat inhoudt dit betekent dat er voor zowel gebruikers als beheerders duidelijkheid moet zijn over de status en functie van een bepaald gebied; privé, semi-privé, semi-openbaar of openbaar. Daarnaast is het van belang en wie er verantwoordelijk is voor het beheer. Grenzen bevorderen sociale cohesie (Luten, 2008). Naast dat grenzen, functie en beheer duidelijk moeten zijn, draagt een eenduidige routing, met goede oriëntatiepunten, bij aan een positieve beleving van de ruimte. De structuur (wegen, paden en gangen) moeten dan ook duidelijk zijn en men moet in één oogopslag kunnen begrijpen welke kant men op moet. Dit kan bevorderd worden door duidelijke informatie en bewegwijzering maar ook door middel van decoratieve elementen en kleuren die kunnen dienen als bewegwijzering.

Ten derde is volgens Luten (2008) *toegankelijkheid* een aandachtspunt voor het creëren van een sociaal veilige omgeving. De gebouwde omgeving moet voor gebruikers en hulpdiensten goed toegankelijk zijn, en daarnaast voor niet gewenste gebruikers ontoegankelijk. Grotendeels is dit een bouwkundige organisatie. Het gaat met name om het gemak waarmee ruimten kunnen worden bereikt, gebruikt, en weer verlaten (vluchten), rekening houdend met de diversiteit aan gebruikersgroepen en hun fysieke en mentale mogelijkheden en beperkingen. Ook de Delftse checklist (Van der Voordt & van Wegen, 1991) houdt rekening met het belang van toegankelijkheid en vluchtroutes in de openbare ruimte.

Ten vierde moet de openbare ruimte *aantrekkelijk* zijn om sociale veiligheid te creëren (Luten, 2008). Een omgeving waaraan zichtbaar zorg en aandacht is besteed bevordert de sociale veiligheid. Ook binnen de Delftse checklist (Van der Voordt & van Wegen, 1991) is verwerkt dat de ‘deugdelijkheid van het materiaal’ van belang is voor de beleving van sociale veiligheid. Luten (2008) noemt nog een aantal voorwaarden voor een aantrekkelijke omgeving; de esthetische kwaliteit, een aantrekkelijk functieaanbod, onderhoud en beheer en daarnaast esthetische, technische en sociale duurzaamheid. Deze aspecten komen ook weer terug in de tweede pijler van dit onderzoek; namelijk de functie van de publieke ruimte.

Zichtbaarheid, eenduidigheid, toegankelijkheid en aantrekkelijkheid zijn dus zogenaamde ‘checks’ voor een sociaal veilige omgeving. Ik neig echter meer naar een humanistische benadering van deze factoren en zie in dat dit geen vaststaande feiten zijn, maar aan interpretatie en individuele belevingen onderhevig. Ook zie ik dat het ontbreken van deze factoren niet perse inherent is aan afbreuk van sociale veiligheid. Ik zie dus dat andere factoren, zoals hierna beschreven, ook en wellicht meer van invloed zijn op een sociaal veilige wijk.

2. Functie van publieke ruimte

Een tweede dimensie in dit onderzoek is de functie van de openbare ruimte. Het ontwikkelen van veiligere ruimtes is veelal gebaseerd op de ‘ogen op straat’ benadering van Jane Jacobs (1961). Haar visie is dat door het aanbod van diverse activiteiten, zoals winkels naast woningen, leidt tot veel gebruikers, en hierdoor zijn er meer ‘ogen op straat’ wat leidt tot sociale controle. Jacobs (1961) beschrijft dat de afwezigheid van mensen op straat leidt tot gevoelens van onveiligheid. Ziet dat als er geen mensen op straat zijn, er gevoelens van onveiligheid ontstaan. Ook Whyte (2003) ziet het belang van ‘ogen op straat’ en erkent dat

activiteiten in de openbare ruimte gebruikers aantrekt. Dit onderschrijft ook Blokland (1971), zij ziet dat functiemening, het mixen van wonen, werken en winkels, van belang is voor publieke familiariteit en vertrouwen in sociale controle. De aanwezigheid en kwaliteit van die voorzieningen zijn van grote invloed op de leefbaarheid en het gevoel van veiligheid in de buurt (Peterson et al. 2000). Jacobs (1961) pleit voor de combinatie van wonen, werken en winkelen in één buurt. Daarnaast erkent zij dat kleine huizenblokken, waar oude en nieuwe gebouwen door elkaar staan en alles dicht op elkaar is, van belang is (Jacobs, 1961). Echter het is de vraag in hoeverre dit toepasbaar is in de huidige wereld, waarin moderne burgers veel meer contacten hebben buiten de buurt, bijvoorbeeld via internet (Franke&Hospers, 2009). Volgens Jane Jacobs (1961) is het met betrekking tot de woonomgeving van belang dat deze kleinschalig is. Dit betekent dat de naaste woonomgeving goed te overzien moet zijn en duidelijk herkenbaar is als 'horend bij ons'. Newman (1995) beschrijft dit als 'defensible space'. De functie van een publieke ruimte moet dus naast duidelijk, ook divers zijn om sociale veiligheid te creëren. Dat mensen van belang zijn voor het creëren van sociale veiligheid, ziet ook van der Graaf (2009). Hij stelt dat veiligheid, leefbaarheid en de 'sociale kwaliteit' van een buurt of wijk verhoogd kunnen worden door participatie. Daarnaast stelt hij dat bewoners door zich door participatie medeverantwoordelijk voelen voor hun woonomgeving, en hier actief tijd in steken. Zoals bleek uit de theoretische perspectieven is Jacobs iemand die als humanist kan worden aangemerkt. Zij ziet in dat een actieve bijdrage van bewoners gewenst is; het interactieve proces tussen mens en ruimte maakt de ruimte tot wat het is. Door dit proces wordt de mens en ruimte getransformeerd en worden er 'ogen op straat' gecreëerd en daarmee dragen mensen zelf bij aan sociale veiligheid. Echter die ogen op straat worden gevormd door een diversiteit aan functies. De ruimte beïnvloedt dus de beleving. Mensen zien de combinatie van winkels, bedrijven, woningen als aantrekkelijk om te verblijven, zo stelt Jacobs (1961). Echter Blokland (1971) nuanceert de rol van functiemening door te stellen dat de uitkomst, publieke familiariteit en vertrouwen in sociale controle, essentieel is voor de sociale veiligheid. De vraag is wat het causale verband is tussen de twee; wordt sociale veiligheid gevormd door de functie van een ruimte of de betekenis die mensen hieraan toe kennen. Van der Graaf (2009) neemt naar mijn mening een duidelijk humanistisch standpunt in wanneer hij stelt dat participatie, en dus de bijdrage van menselijke acties en sociale relaties, sociale veiligheid en sociale kwaliteit verhoogt. Mensen geven doormiddel van participatie betekenis aan de plaats waar zij wonen, zowel in symbolische, fysieke als pragmatische zin (Relph, 1976). Symbolisch krijgen zij meer 'feeling' en '*sense of place*' met de wijk doordat zij zich medeverantwoordelijk voelen (Van der Graaf, 2009).

Fysiek geven zij betekenis doordat zij actief bijdragen aan de fysieke leefomgeving, en hier ook werk van maken; pragmatische betekenisgeving. Ook het creëren van een ‘eigen’ space (Newman, 1995) in de zin van een ruimte waarin subjectieve ervaring als ‘thuis voelen’ en ‘horend bij ons’ zijn van belang in een humanistische insteek van dit onderzoek. Tuan (1977) erkent als humanistisch dan ook het belang van een gevoelsmatig afgegrensd gebied waar men zich thuis voelt en zich verbonden mee voelt.

De dimensie ‘Functie van publieke ruimte’ kan dus zowel behavioraal als humanistisch worden bekeken. Echter omdat het gedrag en de acties, ervaringen en gevoelens van mensen van cruciaal belang zijn en de directe functie hier ondergeschikt aan is. Ik zie in dat hoewel diversiteit van functies van belang is, het gebruik van mensen een ruimte of publieke plaats tot wat het is. Het voelen van verantwoordelijkheid en verbondenheid gaat dan ook gepaard met menselijke acties. In mijn optiek is de humanistische benadering hier van invloed omdat het gaat om een interactief proces waarbij mensen zichzelf en hun omgeving betekenis geven.

3. Sociale samenstelling van de wijk

Een derde belangrijke factor in de situationele context die bijdraagt aan de beleving van sociale veiligheid, is de sociale samenstelling van de wijk. Maas-de Waal (2002) ziet dat bewoners zich onveiliger voelen in buurten met een lage sociaaleconomische status en relatief veel eenoudergezinnen, autochtonen, jonge alleenstaanden en verhuismobiliteit. In concentratiewijken (wijken met meer dan 25% niet westerse allochtonen) voelen vooral de autochtonen zich onveilig. Marokkanen en Antilianen voelen zich daar even veilig als in witte wijken (Wittebrood, 2005). Uit onderzoek is gebleken dat het van belang is dat bewoners in een wijk ‘van het zelfde soort’ zijn; dat wil zeggen mensen die dezelfde normen, waarden en gebruiken als zij zelf er op na houden. Zo stellen Schnell & Yaov (2001) dat als bewoners normen en waarden delen, zij minder snel geneigd zijn over te gaan op conflict. Daarnaast is de sociaal-economische status van inwoners in een wijk van belang voor beleving de sociale veiligheid. Het hebben van een koop- of huurwoning is dan ook van invloed op de verantwoordelijkheid die mensen nemen voor hun wijk of straat (de Graaf, 2007).

Vanuit een humanistisch perspectief is de sociale samenstelling van de wijk van invloed op de betekenis die mensen geven aan de ruimte en in hoeverre zij deze als sociaal veilig ervaart. De individuele mens, namelijk de bewoner, staat hier centraal. De unieke plaats binnen de ruimte en de waarden die er wordt toegekend die zij toekent aan andere bewoners binnen de wijk (sociaal economische status en gelijke waarden) en de ruimte (huur of koopwoning) wordt van belang geacht voor gevoelens van sociale (on) veiligheid.. Volgens de

humanistische benadering wordt een omgeving dan ook gevormd op basis van ervaringen, overtuigingen en waarden (Etrikin & Tepple, 2006). Wederom komt hier terug dat de mens de ruimte maakt tot wat het is, en deze ondanks factoren van buitenaf zelf actief bijdraagt aan het voelen van verbondenheid met elkaar en verantwoordelijkheid voor de wijk.

4. Sociale cohesie in de wijk

Ten vierde is sociale cohesie binnen de buurt van belang voor de beleving van een sociale veilige openbare ruimte. In een omgeving waar men elkaar kent zal men zich over het algemeen veiliger voelen (Maas-de Waal, 2002; Wittebrood, 2005). Daarbij is het belangrijk dat mensen in een bepaalde omgeving een onderling vertrouwen en gemeenschappelijke verwachtingen hebben. Elias en Scotson (1994) zien dat een sterke sociale cohesie resulteert in toenemende sociale controle. Volgens Wilterdink en van Heerikhuizen (2003) betekent sociale controle *“De manieren waarop mensen andere mensen ertoe brengen zich aan bepaalde normen te houden”* (p. 386). Onveiligheidsgevoelens zijn dus minder sterk naarmate er meer onderling vertrouwen en gemeenschappelijke verwachtingen tussen mensen in een bepaalde omgeving bestaan. Mensen zonder contacten in hun directe woonomgeving zullen meer angst hebben voor criminaliteit, omdat ze een mogelijk slachtofferschap niet aan denken te kunnen (Hartnagel, 1979). Echter, sociale controle of een teveel daaraan kan er wel toe leiden dat individuen een beperking van hun vrijheid ondervinden en daarom afstappen van de mogelijkheden tot sociale controle (Kleinhans, 2005). Echter is het ook goed mogelijk dat, wanneer er meer sprake is van sociale cohesie, individuen ongewenst gedrag van bekenden door de vingers ziet om de goede band te behouden.

Ook deze vierde factor die bijdraagt aan gevoelens van sociale veiligheid is een humanistische benadering in het onderzoek naar de beleving van sociale veiligheid. Het ervaren van sociale veiligheid is een subjectieve ervaring, die plaats en tijd gebonden is (Tuan, 1967) en afhankelijk is van de actieve bijdrage van mensen in de ruimte (Relph, 1976). Het is een *‘imaginative exploration of another environment’* dit betekent zoiets als de *‘imaginaire verbeelding van een andere omgeving’* namelijk de sociale omgeving (Etrikin & Tepple, 2006). Sociale cohesie is een fenomeen dat gecreëerd is door en met mensen, het is niet *‘vast te pakken’* of aan te raken. De sociale cohesie wordt gevormd op basis van ervaringen in de ruimte, maar ook overtuigingen en waarden die men toekent aan de contacten. De betekenis van een sociaal veilige ruimte wordt aangepast in een interpretatief proces zoals in het symbolisch interactionisme (Blumer, 1969). Door ervaringen met andere mensen wordt sociale cohesie en dus sociale veiligheid gecreëerd. Doormiddel van impression management

(Goffman, 1959) worden de normen die gelden in de openbare ruimte duidelijk. Mijn inziens is de dimensie *sociale cohesie* voornamelijk humanistisch omdat het uitgaat van een actieve bijdrage van de mens, de mens en de bewoners vormen en geven betekenis aan sociale cohesie. Wederom is hier de totstandkoming van ervaring van ruimte onderhevig aan een interactief proces tussen mens en ruimte.

5. Mate van overlast en verloedering

Ten vijfde is het voorkomen van overlast, verloedering en criminaliteit van belang bij het creëren van sociale veiligheid. Uit eerder onderzoek blijkt dat overlast, verloedering en criminaliteit de angst voor criminaliteit beïnvloeden (Wilcox Rountree, 1998). Zo zorgen onder meer burenoverlast, graffiti, rondhangende jongeren, zwervers, rondzwerfend afval, dichtgespijkerde en kapotte ramen ervoor dat veel burgers het gevoel hebben dat hun buurt achteruit gaat en bedreigend is (Taylor, 2002; Wilson and Kelling, 1982). Naast het creëren van een fysieke en sociaal veilige omgeving is toezicht van belang. Dit blijkt uit de ‘theory of broken windows’, hiervoor ook wel aangeduid als de ‘brokenwindowstheory’. De theorie stelt dat de controle en het onderhoud van stedelijke omgevingen van belang is om vandalisme evenals een escalatie naar meer ernstige vormen van criminaliteit te voorkomen (Wilson & Kelling, 1982). Bij het zien van overlast en verloedering zouden potentiële daders het idee krijgen dat er in een gebied weinig sociale controle is. De daders zien dit als ‘kans’ en vertonen daardoor eerder crimineel gedrag. Wanordelijk gedrag dat niet gecontroleerd en niet gereguleerd wordt geeft het signaal aan burgers dat een gebied niet veilig is. Naast het beheer van de fysieke ruimte is de inrichting van de ruimte van belang, zoals ook uit de eerste dimensie blijkt. Katyal (2002) stelt dat wetenschappers en de overheid niet voldoende aandacht hebben voor de architectuur van de ruimtelijke omgeving met betrekking tot criminaliteit. Zijn argument om ook aandacht te hebben voor de fysieke omgeving komt voort uit onderzoeken die laten zien dat hoge misdaadcijfers gerelateerd zijn aan de fysieke omgeving en niet aan structurele oorzaken zoals armoede, werkloosheid, etniciteit, slecht onderwijs en dergelijke. De behavioristische benadering sluit aan bij het gedachtegoed dat overlast, criminaliteit en verloedering ruimtelijke factoren zijn die keuzes en besluitvorming kunnen beïnvloeden. Gould (1966) sluit dan ook aan bij de behavioristen en stelt de beslissingen die mensen maken gerelateerd zijn aan de manier waarop zij de ruimte om hen heen waarnemen en evalueren. Hoewel ik inzie dat bepaalde factoren bijdragen aan een waarneming en evaluatie van een ruimte, ben ik van mening dat mensen zelf actief bijdragen aan deze ruimte en hierdoor beslissingen kunnen worden aangepast. Ik wil binnen dit

onderzoek proberen te begrijpen wat overlast en verloedering betekenen in de ogen van inwoners van een nieuwbouwwijk, zonder dit direct te zien als bedreigende factor voor gevoelens van sociale veiligheid.

Uit deze theoretische context betreffende sociale veiligheid blijkt dat sociale veiligheid in het kader van dit onderzoek vijf dimensies heeft. Ten eerste de inrichting en functie van publieke ruimte in de nieuwbouwwijk, welke voornamelijk aspecten uit de fysieke leefomgeving behandelen die van invloed kunnen zijn op de beleving van bewoners. Daarnaast lijken factoren uit de sociale leefomgeving, met andere woorden de sociale samenstelling en sociale cohesie, van invloed op de sociale veiligheidsbeleving. Niet onbelangrijk is tot slot de mate van overlast en verloedering voor de beleving van sociale veiligheid. Door het langsgaan van zowel de behaviorale en humanistische benadering bij de beschrijving van deze dimensies is getracht mijn insteek duidelijk te maken. Ik ben, net als humanistisch geografen, kritisch tegenover het voorspellen van menselijk gedrag aan de hand van modellen en theorieën, en zoek veel meer naar begrip en inzicht in de beleving van sociale veiligheid. De manier waarop de verschillende dimensies de onophoudelijke interactie tussen mens en ruimte beïnvloeden is van essentieel belang om inzicht te krijgen in de beleving van sociale veiligheid. Deze humanistische insteek sluit uit dat wetmatige voorspellingen voor het beleven van sociale veiligheid gedaan kunnen worden.

Het argument voor de humanistische insteek is dat, mijn inziens, de omgeving een resultaat is van de interactie tussen mens en omgeving en de ervaringen, gebruiken en interpretaties die dit proces voortbrengen, leiden tot een bepaalde ervaring van sociale veiligheid. Daarnaast zou een behavioristische insteek een onderzoek naar de specifieke case van de nieuwbouwwijk vrijwel onnodig achten omdat er verwacht wordt dat mensen op een vergelijkbare manier reageren op hun omgeving en dus vergelijkbare ervaringen hebben van de sociale veiligheid.

3. Methodologie

3.1. Kwalitatief onderzoek

In hoofdstuk 2 werd duidelijk welke onderzoeksfilosofie ten grondslag ligt aan dit onderzoek en welke aannames ik heb ten aanzien van de wereld en welke invloed dit heeft op de manier waarop ik onderzoek doe. Dit vormt de basis voor mijn onderzoeksstrategie en de methode die ik kies.

Zoals eerder gesteld is dit onderzoek kwalitatief. Dit betekent dat de methode van onderzoek die gericht is op het verzamelen van kennis of een procedure om kennis te analyseren die niet-numerieke gegevens genereert of gebruikt (Saunders et al., 2008).

Dit kunnen dus naast woorden, verhalen en geschriften ook afbeeldingen zijn (Saunders et al., 2008). Daarnaast zijn etnografische methoden als participerende observatie een gangbare methode voor humanistische geografen om kennis te verwerven. Echter binnen deze studie was het doen van participerende observatie geen optie omdat getracht werd beleving en betekenissen te achterhalen. Dit kan alleen door gesprekken aan te gaan en dus interviews te houden, hierover meer in 3.2.

Kwalitatieve gegevensverzamelingsstechniek en analyseprocedure heeft zowel sterke als zwakke punten. Ten eerste is geloofwaardigheid van de onderzoeksgegevens van belang. Om deze te vergroten zijn de betrouwbaarheid en validiteit van gegevensverzameling van belang (Saunders et al., 2008, p. 140-145). Ten eerste de betrouwbaarheid van de gegevens, dit heeft te maken met de mate waarin de manier van gegevensverzameling analyseren tot consistente bevindingen leiden. De vraag is dan of de metingen bij andere gelegenheden tot dezelfde resultaten leiden en of op een gelijksoortige manier waarneming is gedaan. De eerste factor die betrouwbaarheid kan aantasten is de subject- of deelnemersfout. Dit betekent dat de antwoorden van respondenten wellicht beïnvloed zijn door het tijdstip waarop de vragen zijn gesteld. Het tijdstip voor het interviewen is op verschillende momenten geweest, al kon niet worden voorkomen dat veel gesprekken 's avonds hebben plaatsgevonden omdat de bewoners in nieuwbouwwijken dan vooral tijd en moeite namen in gesprek te gaan met de interviewer. Daarnaast kan een subject- of deelnemersfout de betrouwbaarheid aantasten wanneer respondenten sociaalwenselijke antwoorden geven. Respondenten in dit onderzoek kunnen wellicht antwoorden geven om te voorkomen dat hun wijk niet in kwaad daglicht gezet wordt. Om dit te voorkomen is de anonimiteit van de respondenten zoveel mogelijk gewaarborgd en is op geen enkele plek in dit onderzoek hun naam of straat te achterhalen. De kans bestaat dat

respondenten sociaal wenselijke antwoorden geeft wordt daarnaast beperkt doordat de interviewer vragen nogmaals kan stellen wanneer deze sociaalwenselijke antwoorden vermoedt. Echter het geven van sociaal wenselijke antwoorden door respondenten is niet helemaal te voorkomen en hier zal in het trekken van conclusies rekening mee worden gehouden. Een subject- of deelnemersfout kan ook insluipen bij het analyseren van gegevens, dit is echter getracht zo goed mogelijk te voorkomen door bewust bezig te zijn met wat de gegevens werkelijk zeggen, en dus rekening te houden met het tijdstip van interviews en het geven van sociaalwenselijke antwoorden. Betrouwbaarheid kan naast de subject- of deelnemersfout ook worden aangetast door een waarnemersfout. Zo kan het bijvoorbeeld zo zijn dat de interviewer de uitspraken van de respondent beïnvloed, door de manier waarop de onderzoeker vragen stelt of toelicht. Door structuur aan te brengen in het interviewschema is getracht deze aantasting van betrouwbaarheid te verminderen.

Daarnaast is de validiteit in dit kwalitatieve onderzoek naar de beleving van sociale veiligheid van groot belang. De vraag is dan ook of de resultaten werkelijk gaan over de beleving van sociale veiligheid. Echter door het begrip zo breed mogelijk aan te bieden aan respondenten en hun vrij te laten in hun beleving van sociale veiligheid is getracht een beeld te vormen van de beleving.

Tot slot is de externe validiteit of terwijl de generaliseerbaarheid van dit onderzoek van belang bij de keuze voor de kwalitatieve methode. Generaliseerbaarheid van een onderzoek zegt iets over in hoeverre het onderzoek van toepassing is op andere onderzoekssituaties. Echter, in het geval van deze case-studies in de twee nieuwbouwwijken is het niet mogelijk om de resultaten te generaliseren naar de gehele populatie, waartoe alle inwoners van nieuwbouwwijken behoren. Doel van dit onderzoek is het op kleine schaal inzicht geven de beleving van sociale veiligheid in nieuwbouwwijken. Echter de resultaten en conclusies die deze onderzoekssituatie voortbrengen zijn niet of nauwelijks generaliseerbaar naar andere (nieuwbouw) wijken. Daarbij is het een weerspiegeling van de werkelijkheid op een bepaald moment en kan dit aan veranderingen onderhevig zijn.

3.2. Gegevens verzamelen

Om een antwoord te kunnen vinden op de vragen zijn verschillende gegevens verzameld. Deze worden beschreven onder de subtitels primaire als secundaire gegevens. Vervolgens wordt de methodologie nader toegelicht en wordt gezien welke middelen en technieken gebruikt zijn om de onderzoeksgegevens te analyseren.

3.3. Primaire gegevens

De gegevens die ik heb verkregen door middel van interviews vormen een belangrijke bron van informatie voor de beantwoording van de hoofdvraag. De interviews heb ik gehouden met voornamelijk bewoners, maar ook met deskundigen van verschillende organisaties die betrokken zijn bij de nieuwbouwwijk. Deze deskundigen zijn werkzaam bij de gemeente (o.a. wijkbeheer en wijkmanagement), woningcorporaties en politie. Diepte interviews zijn een geschikt instrument voor dit onderzoek omdat het gericht is op de beleving van bewoners. Gevoelens en emoties kunnen op deze manier beter worden achterhaald dan binnen gestructureerde vragenlijsten (Hoyle et al., 2002). Daarnaast kan doorgevraagd worden naar bepaalde aspecten. Dit is van belang omdat op deze wijze de mogelijkheid open wordt gehouden voor nieuwe of andere inzichten. In die zin is dit onderzoek exploratief. De gehouden interviews waren semi-gestructureerd en informeel. Er was sprake van een respondent-interview waarbij de geïnterviewde antwoord geeft op de vragen, welke soms verschillen in volgorde of diepgang, afhankelijk van de respondent. De vragen waren afgeleid van de vijf dimensies, zoals besproken in hoofdstuk 2. De interviews zijn gebaseerd op een interviewgide met topics (zie bijlage 1). Er was dus geen sprake van een vragenlijst voor deze interviews, op deze manier ontstond tijdens de interviews een gesprek waar respondenten vrij kunnen reageren op de verschillende topics. Af en toe was het nodig begrippen nader toe te lichten met voorbeelden. Getracht werd deze toelichting zo objectief mogelijk te geven zodat de betrouwbaarheid (besproken in 3.1) niet in het geding komt. De manier van interviewen zorgde voor een open gesprek, waardoor er, meer dan bij een gestuurd interview, inzicht en informatie kon worden verzameld die nodig waren om de beleving van sociale veiligheid in de nieuwbouwwijken te achterhalen.

3.4. Secundaire gegevens

Om de respondenten te kunnen begrijpen was het nodig een beeld te vormen van de twee nieuwbouwwijken. De secundaire zijn specifiek gericht op de twee nieuwbouwwijken in dit onderzoeksproject. Deze gegevens zijn met name belangrijk zijn geweest voor het vormen van het kader waarin het onderzoek zich afspeelt.

Documenten van Gemeente Nijmegen (2010) en GEM Waalsprong beheer (2010) waren de basis voor de case Nijmegen-Lent. Daarnaast vormden online gegevens op Statline (2010) en van de afdeling Onderzoek & Statistiek (2009;2010) van zowel Nijmegen als Arnhem een

belangrijke bron van informatie. Ook de website's van beiden nieuwbouwwijken zijn veelvuldig bezocht om informatie te achterhalen⁹.

Naast beleidsstukken van gemeente Arnhem en Nijmegen zijn plannen voor het ontwerp van de wijken Schuytgraaf en Nijmegen-Lent bekeken, deze waren veelal op internet en in de informatiecentrums te vinden.

3.5. Respondenten

In totaal zijn er 48 interviews afgenomen, 22 in Schuytgraaf en 26 in Nijmegen-Lent. Zowel mannen als vrouwen zijn geïnterviewd en getracht is ook diverse leeftijdsgroepen en mensen van verschillende etnische afkomst aan het woord te laten. Het is echter niet in het belang van dit onderzoek om uitspraken te doen over individuele verschillen tussen mannen en vrouwen of diverse groepen. Daarnaast zijn de wijkmanagers van beide wijken geïnterviewd en medewerkers van het informatiecentrum en GEM Waalsprong¹⁰ (totaal 6 interviews). Ook is de wijkagent van Schuytgraaf geïnterviewd. Deze interviews van betrokkenen vormen een aanvulling op datgene wat de bewoners vertelden, deze deskundigen vormden een objectiever beeld van de sociale veiligheidsbeleving dan de bewoners en konden een algemeen beeld geven van de bewoner in de nieuwbouwwijk.

De selectie van respondenten is in eerste instantie begonnen bij het bezoeken van een aantal maandelijkse wijkplatformbijeenkomsten. Door na afloop van deze bijeenkomsten in gesprek te gaan met bewoners werden 14 interviews verzameld. Sommige interviews waren te kort en konden dan ook niet worden meegenomen in het onderzoek omdat niet alle aspecten behandeld waren. Door verscheidene avonden langs te gaan bij bewoners en gewoon 'aan te bellen' zijn maar liefst 34 interviews gehouden. Het voordeel was het tijdstip van interviews, namelijk in de zomer, waardoor veel mensen 's avonds buiten zaten en de tijd namen om antwoord op de vragen te geven.

Het interviewen van de wijkmanagers, wijkagent en mensen van het informatiecentrum werd gepland volgens telefonische afspraak vooraf. Hierbij werd wel aangegeven van te voren een lijst met onderwerpen op te sturen, dit werd zeer gewaardeerd door de respondenten.

---

⁹ Websites nieuwbouwwijken: www.waalsprong.nl en <http://www.schuytgraaf.nl/nl/home>

¹⁰ In 1997 besloot de gemeente Nijmegen om een joint venture met de naam GEM Waalsprong te starten, omdat de Waalsprong een grote en complexe stedelijke ontwikkeling is. Naast de gemeente Nijmegen bestaat deze joint venture uit drie commerciële vennootschappen, die hun krachten hebben verenigd in de organisatie Ontwikkelingscombinatie Waalsprong (OCW), en twee woningcorporaties die worden vertegenwoordigd door Novio Noord. GEM Waalsprong is dus een mix van publieke en private organisaties.

3.6. Analyseren van gegevens

Er is voor gekozen om tijdens de gespreken geen aantekeningen te maken, zodat het interview leek op een (informeel) gesprek. Dit om vertrouwen te winnen van de respondenten, maar ook om direct te kunnen reageren op uitspraken, zonder tijd te verliezen met het opschrijven. Wel was het nodig zo af en toe steekwoorden op te schrijven. Na ieder interview werden kort wat steekwoorden uitgewerkt, om soms vlak na het gesprek even op een bankje op te schrijven wat de respondent nu precies zei en bij thuiskomst dit uit te werken op de computer. Aan de hand van de interviewtopics werden de aantekeningen getranscribeerd en uitgewerkt in een verslag. Het analyseren van de gegevens is gedaan door de uitgewerkte interviews nader te bekijken en te zien wat mensen zeiden over bepaalde topics, en welke uitspraken hier afweken van het algemene beeld of juist het algemene beeld bevestigden. In de transcriptie zijn de onderwerpen op kleur gemarkeerd, waardoor de uitspraken geplaatst konden worden bij de vijf verschillende dimensies. In hoofdstuk 5 worden de resultaten van de interviews dan ook in die volgorde behandeld.

4. Case studies

4.1. Geschiedenis van het volkshuisvestingsbeleid

4.1.1. Wederopbouw

Vanaf de Tweede Wereldoorlog tot in de jaren '60 werd er een groot aantal nieuwbouwwijken uit de grond gestampt in Nederland. Bombardementen hadden veel huizen vernietigd en er heerste woningnood, waardoor er dus veel 'nieuwe' huizen nodig waren. Er werden tijdens de wederopbouw (1945-1960) ruim 1,5 miljoen woningen gebouwd en er vond stadsuitbreiding plaats (VROM, 1990). Tijdens deze wederopbouwperiode van de jaren '50 en '60 bestond het woonbeleid voornamelijk uit sanering en reconstructie van de negentiende-eeuwse woonbuurten (Van Dam et al., 2010). Het doel was zoveel mogelijk mensen huisvesten waardoor de nadruk meer op kwantiteit dan op kwaliteit van de woningen kwam te liggen. In de jaren '60 veranderde de focus door minder uit te breiden en meer te focussen op de bestaande stad en volkshuisvestingsbeleid (Vermeijden, 1997). In de opbouwwijken werden voornamelijk sociale huurwoningen gebouwd. Dit leidde tot wijken waar voornamelijk mensen uit de lagere sociaal-economische klassen woonden.

4.1.2. Trek uit de stad

Aan het einde van de jaren zestig vertrokken echter veel inwoners van de stad naar gebieden buiten de stad. Dit kwam doordat mensen meer tijd en geld te besteden hadden doordat de economie weer aantrok. Welvarende gezinnen met de hogere inkomens kozen voor de suburbane woonmilieus in randgemeenten omdat dit beter aansloot op hun wensen dan de stad (Vermeijden, 1997). Hierdoor hadden de steden te maken met een daling van het aantal inwoners, een verminderd draagvlak voor voorzieningen, het wegvallen van werkgelegenheid en een groot tekort aan kwalitatief goede woningen. In diverse beleidsnota's van het VROM (VROM, 1990) werd stadsvernieuwing het credo om 'selectieve' ontvolking van de steden te voorkomen. Onder het mom 'bouwen voor de buurt' was een hernieuwde aandacht voor het wonen in de stadsbuurten. Het doel was de kwaliteit te verbeteren door sloop, nieuwbouw en herstructurering (Van Dam et al., 2010). Echter naast stadsvernieuwing vond ook stedelijke vernieuwing plaats. Dit ging gepaard met het Grotestedenbeleid (GSB) dat vijftien grote gemeenten tekenden in 1995. Het doel was om de positie van grote steden te versterken en segregatie tegen te gaan. Het GSB bevatte drie pijlers; een fysieke pijler (woningvoorraad en publieke ruimte), een economische pijler (bedrijvigheid en werkgelegenheid) en een sociale pijler (onderwijs, leefbaarheid, veiligheid en zorg). Het GSB was daarnaast een financiële

injectie omdat het convenant tussen zowel publieke en private partijen was afgesloten (Van Dam et al, 2010). Niet alleen lag de focus van het beleid sinds 1995 dus op herstructurering maar ook uit het bouwen van duurdere huur- en koopwoningen. Hiermee werd getracht bedrijven aan te trekken en daarmee de werkgelegenheid te versterken (Burgers et al.,1990; VROM, 1990).

4.1.3. Stedelijke vernieuwing

De stedelijke vernieuwing en dus het ontwikkelingen van nieuwbouw vindt de laatste jaren veelal plaats op Vinex-locaties. Vinex is de afkorting voor *Vierde Nota Ruimtelijke Ordening Extra*, van het ministerie van VROM uit 1991 (VROM, 1990). In de Vinex Nota staan de plannen voor de ruimtelijke ordening van de overheid in de periode 1995 – 2004. De doelstellingen hebben betrekking op de uitbreiding van de woningvoorraad, de ligging van de uitleglocaties en het aantal woningen dat zal worden gerealiseerd in de 26 Vinexgebieden (Jokovi, Boon & Filius, 2006). De gebieden werden geselecteerd op basis van vijf criteria (VROM,1990). Deze staan in onderstaand kader (Van den Hof, 2006).

Box 1.1 Criteria keuze Vinexlocaties (VROM, 1990)

1. Ligging ten opzichte van de stad, met als voorkeursvolgorde: eerst benutten van de mogelijkheden in stedelijk gebied, vervolgens aan de rand ervan en pas daarna verder weg gelegen mogelijkheden in aansluiting op bestaande kernen (nabijheid)
2. Ontsluiting door stedelijk/stadsgewestelijk openbaar vervoer en langzaam verkeer (bereikbaarheid)
3. Samenhang tussen wonen, werken, voorzieningen, recreatie en groenstructuur.
4. Open ruimten vrijwaren van verstedelijking, mede ten behoeve van de natuur, landschap, openluchtrecreatie en landbouw
5. Uitvoerbaarheid: financieel-economisch, milieu hygiënisch en bestuurlijk/maatschappelijk.

Uit onderzoek van van Dam et al. (2010) blijkt dat recent gerealiseerde (1999-2005) nieuwbouw een tweeslachtig effect heeft gehad op de bevolkingssamenstelling van bestaande stadswijken. Zij stellen:

‘Enerzijds hebben stadsuitbreidingen, zoals de Vinex-wijken, vooral geresulteerd in een hogere segregatie van huishoudens met lage inkomens, niet-westerse allochtonen en gezinnen. Anderzijds heeft herstructurering van bestaande (aandachts)wijken geresulteerd in een lagere segregatie naar inkomen, etniciteit en huishoudenssamenstelling.’ (Van Dam et al., 2010, p. 11)

Uit dit onderzoek blijkt dus dat door de ontwikkeling van nieuwbouwwijken de bevolkingssamenstelling in steden verandert en dat de nieuwbouwwijken inderdaad huishoudens met hogere inkomens aantrekken.

4.1.4. VINEX-wijken in dit onderzoek

Nijmegen-Lent en Arnhem-Schuytgraaf zijn VINEX-locaties aan de rand van de steden Nijmegen en Arnhem, beide gelegen in het oosten van Nederland. Deze steden vormen samen de Stadsregio Arnhem-Nijmegen. In de ontwikkeling van beide nieuwbouwwijken is rekening gehouden met huidige eisen die worden gesteld aan woningen en woonomgevingen. Wanneer (delen van) de nieuwbouwwijk opgeleverd worden, wordt gekeken of zij voldoen aan het Politiekeurmerk Veilig Wonen Nieuwbouw (PKVW). Dit keurmerk met planologische en bouwkundige maatregelen draagt bij aan de sociale veiligheid. Het beheer van het PKVW ligt bij het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV¹¹). Het PKVW heeft niet alleen tot doel de feitelijke criminaliteit terug te dringen, maar ook het veiligheidsgevoel van de bewoners te verhogen (RCM-advies, 2010).

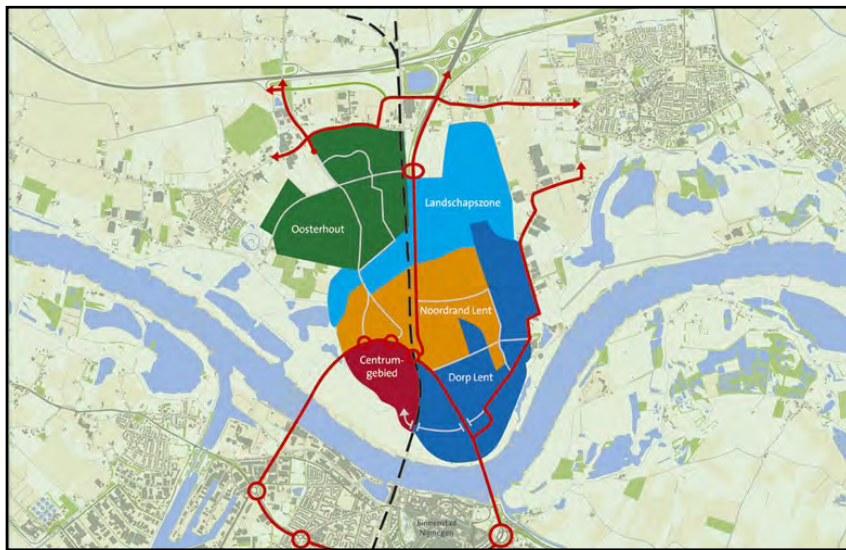
Voordat in hoofdstuk 5 de beleving van bewoners over het veiligheidsgevoel wordt besproken is het noodzakelijk de inrichting, sociaal-culturele en sociaal-economische structuur van de wijk te begrijpen. In de volgende paragrafen worden dan ook respectievelijk Nijmegen-Lent en Arnhem-Schuytgraaf besproken.

4.2. De case Nijmegen – Lent

Nijmegen is een stad in het oosten van Nederland. De stad telde in 2010 163.112 inwoners (Gemeente Nijmegen, 2010). Nijmegen ligt 15 kilometer ten zuiden van Arnhem. De Waalsprong, of terwijl Nijmegen-Lent, is het nieuwste gebied van Nijmegen. In het bestaande centrum van Nijmegen is een hoge spanning op de woningmarkt. In het zuidelijke deel van Nijmegen is het niet mogelijk om uit te breiden als gevolg van natuurlijke grenzen. In 1990 is daarom, ten tijde van de VINEX-uitbreiding (VROM 1990), bepaald dat aan de noordzijde van de Waal een nieuwbouwwijk zou komen (GEM Waalsprong beheer, 2010). De doelstellingen van de gemeente Nijmegen waren om slim gebruik te maken van de schaarse ruimte, om de identiteit van het gebied te intensiveren, om de toegankelijkheid te verbeteren en om variatie in bebouwing, inrichting en uitstraling aan te brengen in de Waalsprong. Na dit besluit zijn er 2.500 huizen gebouwd in Oosterhout en Visveld in de periode vanaf 1999.

---

¹¹ Zie <http://www.hetccv.nl/dossiers/Politiekeurmerk+Veilig+Wonen/index>

Afbeelding 4.1; De Waalsprong

Op de afbeelding hierboven is te zien dat de Waalsprong twee belangrijke regio's kent: Oosterhout en Lent. Deze zijn gerangschikt in vijf subregio's: Het centrumgebied Citadel, Oosterhout, Dorp Lent, Noord-Lent en het landschap zone. Het naburige dorp Lent is het oudste gedeelte in de omgeving. In de plannen voor het ontwikkelen van deze nieuwbouwwijk, was het van belang de oude identiteit van de Waalsprong te behouden. De gemeente Nijmegen heeft geprobeerd een vloeiende overgang van de bestaande dorp naar nieuwe wijken en het stadscentrum te creëren. Duurzaamheid is daarnaast ook een belangrijk aspect in de realisatie van de Waalsprong (GEM Waalsprong beheer, 2010).

4.2.1 Voorzieningen

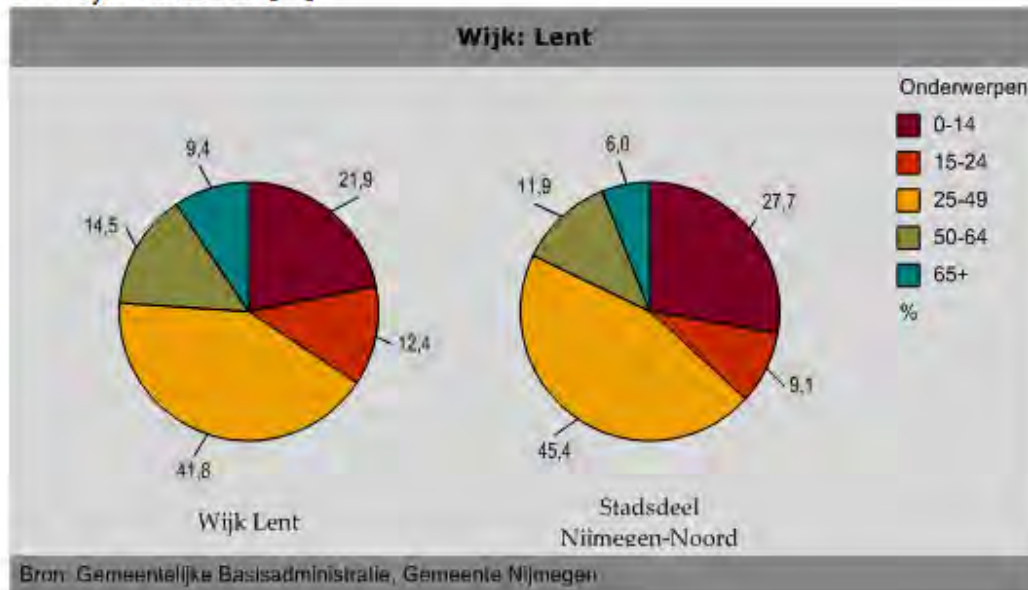
In dit onderzoek is de buurt Visveld onder de loep genomen, omdat deze wijk zich in het laatste stadium van ontwikkeling bevindt. Visveld ligt binnen de Waalsprong in Noord-Lent. Het centrumgebied Citadel, ten westen van Visveld, is ten tijde van het schrijven van deze scriptie nog in ontwikkeling. De belangrijkste voorziening in Visveld is het Multifunctioneel Centrum 'de Ster'. Binnen dit centrum zijn verschillende faciliteiten te vinden, zoals een aula voor grote activiteiten, een sporthal, wijkcafé, wijkcentrum, jongerencentrum en vergaderruimtes. Daarnaast is de basisschool Het Talent, GGD Nijmegen, en het centrum voor Jeugd en Gezin er gevestigd. Ook zijn er sociaal-culturele activiteiten, bijvoorbeeld cursussen, die worden aangeboden door particulieren. Daarnaast zijn er in Visveld veel verschillende kinderdagverblijven. In Visveld zijn er daarnaast diverse bedrijven in woningen gevestigd. In het volgende gedeelte wordt specifiek ingegaan op cijfers van de gemeente

Nijmegen, deze hebben echter betrekking op geheel Nijmegen-Noord (Lent), en niet alleen Visveld. Echter verwacht wordt dat Visveld niet veel verschilt van deze cijfers.

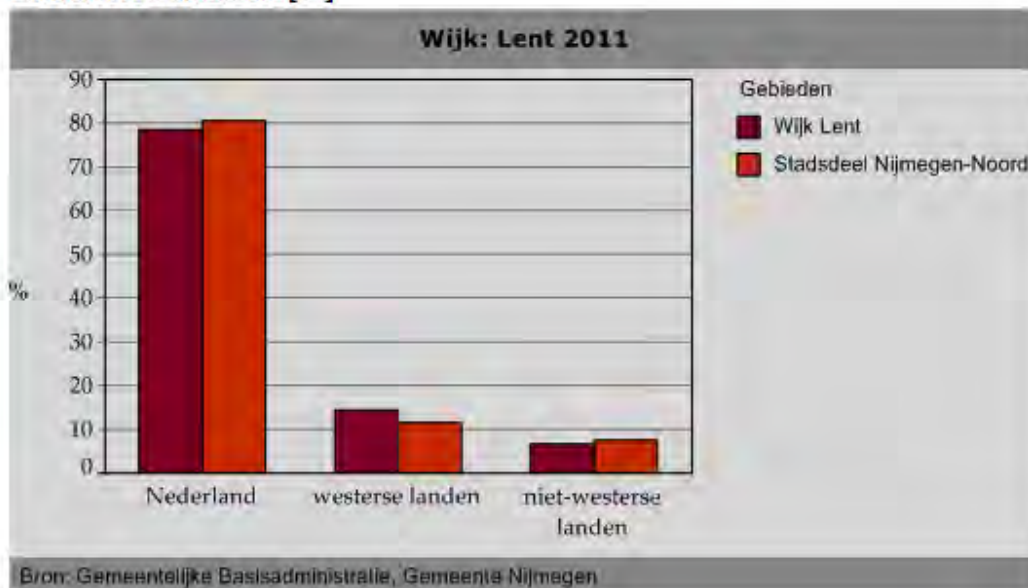
4.2.2 Bewoners van Nijmegen-Lent

De nieuwbouwwijk Lent telt 6.660 inwoners¹². Er wonen relatief veel jonge mensen met kinderen en weinig allochtonen (zie afbeelding 4.3).

Leeftijd 5 klassen [%]

Etniciteit 3 klassen [%]

Afbeelding 4.3: Leeftijd en etniciteit, Inwoners van wijk Lent en Nijmegen Noord.

¹² <http://nijmegen.buurtmonitor.nl>

Uit de Integrale Veiligheidsmonitor van de Gemeente Nijmegen uit 2010 (O&S Gemeente Nijmegen, 2010) blijkt dat Nijmegen-Noord, vergeleken met de rest van de stad Nijmegen, de minste criminaliteit en overlast heeft. Bewoners voelen zich gemiddeld veiliger dan inwoners in van de rest van de stad. In vergelijking met 2007 is er wel een toename van fietsendiefstal, woninginbraak en jongerenoverlast, maar de onveiligheidsbeleving is niet veel veranderd. Daarnaast ervaren bewoners van Nijmegen-Lent hun woonomgeving als zeer groen en zijn zij over het algemeen tevreden met de voorzieningen. Maar liefst 94 procent van de inwoners van Nijmegen-Noord ervaart het stadsdeel als ‘schoon’ (O&S Nijmegen, 2009; Stads- en Wijkmonitor deelrapportage fysieke leefomgeving).

4.3 De case Arnhem – Schuytgraaf

Arnhem is de hoofdstad van de provincie Gelderland. Arnhem heeft in 2011 148.320 bewoners (O&S gemeente Arnhem, 2010). Na de Tweede Wereldoorlog breidde ook Arnhem zich sterk uit. Na enige stadsuitbreiding in het oosten, zoals de wijk Presikhaaf, werd ook het zuidelijke gedeelte sterk uitgebreid. Binnen de Vierde Nota Ruimtelijke Ordening Extra (VROM, 1990) werd ook in Arnhem een locatie aangewezen voor een VINEX wijk: Schuytgraaf. Schuytgraaf is een VINEX-locatie ten zuiden van het centrum van Arnhem, zie afbeelding 4.

Afbeelding 4.4: Ligging Schuytgraaf

Schuytgraaf is verdeeld in 25 verschillende buurten, ook wel velden genoemd. Deze velden zijn nog niet allemaal volledig gerealiseerd. Het doel in Schuytgraaf is dat er veel open ruimte is. Groen en water vormen belangrijke onderdelen hierbinnen. Daarnaast is er veel diversiteit in woonmilieus; zo zijn goedkopere maar ook duurdere huur- en koopwoningen. In de plannen voor de Schuytgraaf is er veel aandacht besteed aan de invulling van de openbare ruimte en de infrastructuur, recreatie, water en weiden. Hierbij wordt er gebruik gemaakt van

bestaande natuur. Het idee voor dit nieuwe stadsdeel is het combineren van stad en natuur en dit zal een van de aantrekkingskrachten zijn voor nieuwe bewoners in Schuytgraaf.

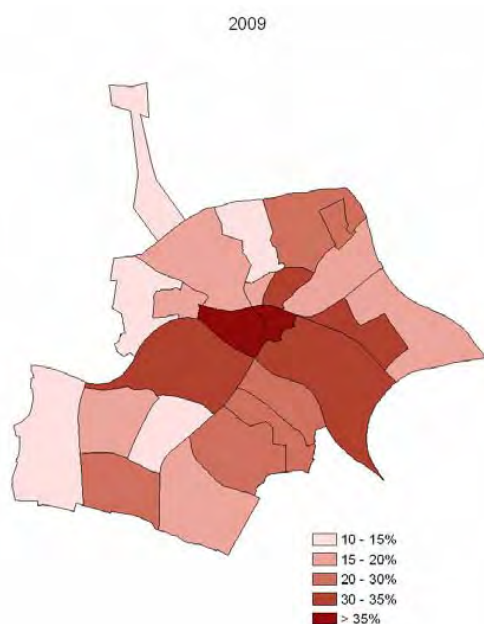
4.3.1. Voorzieningen

Schuytgraaf heeft, in tegenstelling tot Nijmegen-Lent, veel voorzieningen die al volledig in gebruik zijn. Zo heeft Schuytgraaf een eigen station, station Arnhem-Zuid, waardoor Schuytgraaf per trein goed te bereiken is van en naar Arnhem en Nijmegen. Twee keer per uur stopt er een trein naar Nijmegen. Er is een goede aansluiting met de A325 richting Arnhem Centrum en daarnaast een goede verbinding naar de A50 richting het noorden van Nederland. Een belangrijke voorziening is 'De Buitenplaats'. Dit is een veelzijdige ontmoetingsplek voor bewoners en bezoekers van Schuytgraaf. De Buitenplaats ligt direct ten zuiden van de Amerikaanse Wijk. In De Buitenplaats zijn ongeveer dertig arbeids- en dagbestedingsplaatsen voor mensen met verschillende handicaps. Schuytgraaf heeft in het bestemmingsplan maar liefst drie scholen opgenomen; een openbare, één katholieke en één school voor Daltononderwijs. Voor kinderen tot 6 jaar komen er in de buurten 32 speelplekken. Er zijn ook plannen om voor oudere kinderen 'ontmoetingsplekken' te realiseren, maar die zijn tot op heden nog niet gerealiseerd. Op dit moment heeft Schuytgraaf twee peuterspeelzalen en meerdere kinderdagverblijven. Daarnaast zijn er twee MFC (multifunctionele centra's) in de wijk. Schuytgraaf krijgt een gezondheidscentrum in het centrum van de wijk. Daarin komen huisartsen, tandartsen, fysiotherapeuten, maatschappelijk werkers, een apotheek, thuiszorg en ouderen- en gehandicaptenzorg. Een tijdelijk gezondheidscentrum is gestart aan de Marasingel, ten noordwesten van de Amerikaanse Wijk. Daarin hebben zich twee huisartsen, een logopedist, een apotheek, een diëtistenpraktijk en een praktijkondersteuner geestelijke gezondheidszorg gevestigd. Er zijn plannen voor een eigen winkelcentrum, maar tot op heden is dit nog niet verwezenlijkt. Ook zijn er (nog) niet veel sportvoorzieningen in de wijk, waardoor bewoners zijn aangewezen op de voorzieningen van omliggende gebieden, bijvoorbeeld Malburgen. Daarnaast heeft Schuytgraaf een klein aanbod aan culturele activiteiten, dit wordt echter steeds meer.

4.3.2. Bewoners van Schuytgraaf

Schuytgraaf groeit sterk. In 2010 woonden er in Schuytgraaf 6.762 inwoners en dit zal (naar verwachting) in 2023 gegroeid zijn tot 15.000 inwoners. Schuytgraaf wordt daarmee qua inwoneraantal de grootste wijk van Arnhem. De groene druk is relatief hoog want er wonen met name gezinnen met kinderen en er staan relatief veel eengezinswoningen. Vergeleken met de rest van Arnhem zijn er relatief veel koopwoningen in Schuytgraaf. In Schuytgraaf zijn

weinig arbeidsplaatsen. Volgens de wijkmonitor 2009 (O&S Gemeente Arnhem, 2009) zijn de inwoners van Schuytgraaf niet allemaal even tevreden over het voorzieningenniveau van de wijk; de inwoners geven aan dat er te weinig voorzieningen zijn voor jongeren en ouderen. De inwoners geven de voorzieningen dan ook een laag gemiddeld rapportcijfer; een 5,1. Erg opvallend is dat de inwoners van Schuytgraaf naast de inwoners van Spijkerkwartier, het Arnhemse Broek, Klarendal en het centrum het minst positief zijn over groen in de wijk. Maar liefst 65 procent van de inwoners van Schuytgraaf is ontevreden over de hoeveelheid openbaar groen. Relatief weinig bewoners van Schuytgraaf voelen zich onveilig in de buurt, zoals te zien is in afbeelding 4.5.

Afbeelding 4.5: Percentage dat zich wel eens onveilig voelt in hun eigen buurt (O&S Gemeente Arnhem, 2010)

De inwoners van Schuytgraaf zijn overwegend van Nederlandse afkomst (maar liefst 78,1 procent) en slechts een klein percentage (21,9 procent) is van allochtone afkomst. In de tabel op de volgende pagina is de verdeling naar etnische groepen te zien.

	Wijk Schuytgraaf	Gemeente Arnhem
<u>Turken</u>	2,7	5,5
<u>Marokkanen</u>	1,4	2,1
<u>Surinamers</u>	2,2	2,1
<u>Antillianen</u>	1,4	1,5
<u>overig niet-westers</u>	5,1	6,6
<u>overig-westers</u>	9,1	11,5
<u>Nederlanders</u>	78,1	70,7

Tabel 4.1: Bevolking naar etnische groepen (%); Jaar : 2010 (O&S Gemeente Arnhem, 2010)

5. Beleving van sociale veiligheid door bewoners

In dit hoofdstuk volgt een analyse van de observaties. Om deze observaties te structureren zijn de verschillende dimensies, die uit hoofdstuk 2 naar voren zijn gekomen, onder elkaar gezet. Allereerst wordt de beleving van de inrichting en functie behandeld, wat als fysieke leefomgeving kan worden gezien. Vervolgens worden de sociale samenstelling en sociale cohesie behandeld, wat aspecten zijn die de sociale leefomgeving weergeven. Tot slot wordt bekeken in hoeverre overlast en verloedering de beleving van sociale veiligheid in nieuwbouwwijken beïnvloedt.

Zowel de inrichting als de functie van de publieke ruimte worden aangevuld met foto's die de situatie illustreren. Deze foto's zijn echter niet objectief en neutraal omdat ze mijn perspectief laten zien. Echter, de illustraties volgen uit de gesprekken met bewoners en zijn dus slechts ter illustratie van hun beleving gebruikt.

5.1. Inrichting van de publieke ruimte

5.1.1. Openbare ruimte

Inwoners van de nieuwbouwwijken Schuytgraaf en Nijmegen-Lent zien hun woonomgeving als zeer schoon. De buurtbewoners van nieuwbouwwijken zien dat de wijk *'mooi is opgezet'*, *'er netjes uitziet'* en *'schoon en overzichtelijk oogt met mooie pleintjes en groen'*. Over het algemeen vinden bewoners van de nieuwbouwwijken hun wijk erg mooi. Ze zien dat veel groen en open plekken zorgen voor een fijne woonomgeving. Dit is ook een van de belangrijke aantrekkingskrachten voor beide nieuwbouwwijken. Volgens documentatie uit de informatiecentra en op websites over de nieuwbouwwijken blijkt dat de nieuwbouwwijken 'groene' wijken zijn. Daarnaast zijn beide wijken onderdeel van de landschapszone die van Arnhem naar Nijmegen loopt, verbonden met fiets- en wandelpaden. Echter deze zone is, ten tijde van het schrijven deze scriptie, nog in ontwikkeling.

Bewoners zijn echter ontevreden over het aantal parkeerplaatsen en de inrichting van speeltoestellen. Uit gesprekken met betrokkenen in de wijk blijkt dat dit is opgepakt door de gemeente en bewoners inspraak hebben in de vormgeving van speeltoestellen. Daarnaast wordt er in de toekomst rekening gehouden met meer parkeerplaatsen.

Afbeelding 5.1: Groen in Nijmegen-Lent

In bovenstaande afbeelding is een groene publieke ruimte in de nieuwbouwwijk Nijmegen-Lent te zien. Bewoners ervaren deze, en ander openbaar groen, als positief en geven positieve waarderingen voor deze plek, zoals “*Groot*”, “*Ruim*”, “*Open*” en “*een fijne speelplaats voor kinderen, omdat het overzichtelijk is*”. Daarnaast verlangen sommige respondenten naar meer van deze plekken in de wijk. Toch vinden mensen dat deze plek, centraal gelegen in de wijk Visveld, ‘*vrij groot is*’ en dat ‘*er genoeg ruimte is*’. Echter er zijn ook gedeeltes waar, volgens de respondenten, te weinig groen is. Bewoners zeggen hierover “*Het is maar een grauwe bedoeling in onze straat, er groeit nog geen boompje en er is nog weinig gras*’ en ‘*de voortuinen worden steeds mooier maar de ruimte van gemeente is nog niet altijd benut, al zijn in sommige plantenbakken wel bloemen gepoot*’. Bewoners, woningcorporaties en gemeentelijke diensten zien dat sommige speeltuinen en enkele ‘groene plekken’ niet altijd goed onderhouden zijn. De wijkbeheerder van Nijmegen-Lent stelt dan ook dat er beheerbewust wordt ontworpen. Ook de wijkagent is extra alert op rommelige voortuinen en deelt hier zelfs boetes voor uit. Hij stelt: ‘*Bewoners schrokken eerst dat ze een boete kregen als hun voortuin niet in orde was. Maar nu begrijpen de mensen het wel en zien ook zij in dat dit bijdraagt aan een fijnere wijk*’.

Er zijn zowel in Schuytgraaf als Nijmegen-Lent afgesloten achterpaden zodat ongewenste personen wegblijven en alleen mensen die er wonen het pad gebruiken (zie afbeelding 5.2).

Afbeelding 5.2: Afgesloten achterpad; bewoners zijn niet bang hun hek naar achtertuin open te laten; alleen nabije burens hebben toegang tot dit achterpad.

In beide wijken zijn er enkele onafgeronde projecten, omdat investeringen stilstaan door de huidige economische crisis (besproken in hoofdstuk 1). In Nijmegen-Lent is hier een duidelijk voorbeeld van, te zien aan ‘open’ ‘braakliggend terrein’ (zie afbeelding 5.3).

Afbeelding 5.3: ‘Braakliggend terrein’

De vraag is of dit leidt tot gevoelens van sociale onveiligheid of verloedering. Echter bewoners ervaren deze open plaatsen waar nog niets gebouwd is als ‘*vervelend, maar niet storend*’. Enkele reacties die zij gaven op de ‘onaffe’ en ‘nog niet gerealiseerde’ plekken in de wijk waren; ‘*Het is niet mooi, maar dat hoort nu eenmaal bij een nieuwbouwwijk, het is nu eenmaal nog niet helemaal af*’; ‘*Ik verwacht nog wel dat er iets komt, dus ik stoor me er*

niet aan’; *‘Voor kinderen is het wel vervelend, zij hadden op die plek liever een speeltuin’*; *‘Het is niet veilig zo’n open plek, maar er staat een hek omheen dus kids kunnen er niet bij’*; *‘Ik ben van mening dat de gemeente of corporatie er nog wel iets op gaat vinden’*. De quote die het meest treffend is voor de beleving van sociale veiligheid is: *‘Het is niet mooi dat het niet af is, maar ik voel me er niet onveiliger door, er staat ook een hek omheen dus hangjongeren of kinderen kunnen er toch niet bij om herrie te schoppen’*

Uit de antwoorden bleek dat bewoners zich er niet echt aan storen mede doordat zij verwachten dat er nog wel iets komt. Daarnaast zien zij dat de plekken niet direct voor sociaal onveilige situaties zorgen. Hoewel veel onvoltooide plekken of ‘braakliggend terrein’ in de wijk niet worden opgemerkt door bewoners, is er op eigen initiatief van de bewoners in Visveld wel iets mee gedaan. Enkele bewoners hebben hier een ‘natuurspeeltuin’ gerealiseerd. Een paar vaders hebben hutten gevlochten van wilgentakken (zie afbeelding 5.4). Bewoners in Nijmegen-Lent zien dit als zeer positief. Enkele uitspraken hierover zijn *‘het is een mooi initiatief, eerst was er niets’* en *‘het is goed dat er toch iets staat, al vind ik deze speelplaats ook niet echt mooi’* en *‘het is een mooie tijdelijke invulling’*. Volgens sommigen respondenten stimuleert het de contacten in de buurt. Zij stellen *‘Het is wel leuk want we praten erover met de buurtjes’* en *‘Het zorgt voor meer contacten in dit gedeelte van de wijk’*.

Afbeelding 5.4: Natuurspeeltuin in Lent

5.1.2. Wegen en verkeer

Uit het voorbeeld van de afgesloten achterpaden en de beleving van respondenten komt naar voren dat de bewoners het inderdaad van belang achten dat zij erop kunnen vertrouwen wat er in hun omgeving gebeurt. Luten (2008) noemt dit zichtbaarheid. Zichtbaarheid zorgt voor vertrouwen in de ruimtelijke omgeving, wat leidt tot gevoelens van sociale veiligheid (Luten,

2008). De woonerven in Nijmegen-Lent zorgen ook voor een vorm van zichtbaarheid. Deze woonerven zijn straten of publieke ruimtes waar voetgangers en fietsers voorrang hebben op motorvoertuigen. De woonerven zorgen voor sociale veiligheid omdat er geen parkeerplaatsen voor de huizen zijn, maar juist een gedeelde groene ruimte, waardoor contact tussen bewoners gestimuleerd worden. De afgesloten achterpaden en de woonerven zijn belangrijk voor het creëren van sociale veiligheid omdat het sociale cohesie bevordert en ongewenste personen buiten ‘eigen’ gebied houdt (Childs, 2004). Uit de antwoorden van respondenten blijkt dat afbakening van eigen grondgebied, ook in de vorm van woonerven, bijdraagt aan hun gevoelens ten opzichte van de sociale veiligheid. Over de eigen voortuin zei een respondent: *‘Mijn eigen tuin is van echt van mij, dat zie je door de buxusplantjes’*. Over de achterpaden was men eensgezind en waren veel antwoorden in lijn met het volgende citaat: *‘Het achterpad is afgesloten, zodat er alleen bewoners komen die er echt wonen, dat geeft een vertrouwd gevoel’*. Over de woonerven gaven de respondenten de volgende antwoorden: *‘Die woonerven zijn echt voor die bewoners, ik kom daar niet zo snel.’* ; *‘Mijn kinderen spelen daar wel maar alleen met kinderen die daar wonen, het is echt hun grasveldje’* en *‘Het grasveld hier voor ons huis is alleen voor deze straat, tenminste dat gevoel heb ik, ik weet waar de kinderen die hier spelen wonen’*.

Afbeelding 5.5: Woonerf in Nijmegen-Lent; geen toegang voor auto's dus vrije ruimte om te recreëren

Voor de beleving van sociale veiligheid is daarnaast eenduidigheid en toegankelijkheid van belang (Luten, 2008; Van der Voort & van Wegen, 1991). De wegen in beide nieuwbouwwijken worden ervaren als breed en de verkeersveiligheid is veelal op orde. Sommige respondenten, met name in Nijmegen-Lent, stellen echter dat de wijk ‘te veilig’ is en de verkeersdrempels het rijcomfort belemmeren. Een bewoner van Visveld verklaart: *‘De*

verkeerssituatie is té goed. Er zijn erg veel drempels die lekker rijden niet mogelijk maken'. In zowel Schuytgraaf als Nijmegen-Lent klagen bewoners over de 'geulen' die zowel fiets- en voetverkeer belemmeren. Op Schuytgraaf heeft het bewonersplatform, samen met de wethouder en andere betrokkenen een rondje door de wijk gemaakt, waar gewezen werd op de velen kuilen en geulen welke de verkeersveiligheid voor fiets- en voetgangers maar ook voor gehandicapten sterk belemmerd.

Daarnaast is de wijkontsluiting met de nabij gelegen steden in beide wijken nog niet altijd op orde. Zo zijn er in Nijmegen-Lent veel files op de Waalbrug. De wijkbeheerder ziet dan ook dat de twee stadsbruggen een drukke verkeersader blijft. Bewoners van Nijmegen-Lent zijn ook zeer ontevreden over de wegen, omdat zij vaak in de file staan. Bewoners ervaren het station 'Nijmegen-Lent' als ver weg. In de planning van de Waalsprong (GEM Waalsprong, 2010) staat dat er een nieuw station zal worden gerealiseerd, maar dit is nog niet klaar. Visveld is ook per auto niet altijd even gemakkelijk toegankelijk. Er is vaak file op de snelweg die vlak langs de nieuwbouwwijk loopt. De slechte bereikbaarheid verslechtert de verbinding met het stadscentrum van Nijmegen.

Schuytgraaf is goed bereikbaar voor auto's, doordat er een afslag is gemaakt bij de A50 richting Schuytgraaf. Toch zijn er, vooral in de ochtendspits, ook hier veel files op de wegen richting Arnhem-centrum en Nijmegen. Hier zijn de bewoners zeer ontevreden over en zij zien dit graag anders. Schuytgraaf heeft, zoals al eerder genoemd, een eigen treinstation waar bewoners zeer tevreden over zijn. In beide nieuwbouwwijken zijn de respondenten echter negatief over de busverbinding. In Nijmegen-Lent klaagt men vooral over de frequentie van de buslijn, terwijl respondenten in Schuytgraaf ontevreden zijn over de richting. De respondenten in Schuytgraaf zouden graag willen dat de bus rechtstreeks naar Arnhem-centrum of naar Kronenburg (Winkelcentrum in Arnhem-Zuid) rijdt.

Een tweede punt van Luten (2008) is dat er herkenningspunten aanwezig moeten zijn voor een sociaal veilige ervaring. Er zijn wel enkele herkenningspunten aanwezig in de wijk, maar de routing kan veel beter. Als nieuwkomer in de wijk of bezoeker van de wijk is het lastig om bijvoorbeeld de weg te vinden, ook omdat nog niet alles in TomTom staat. Enkele belangrijke punten zoals het MFC kunnen wel zorgen voor herkenning, maar ook deze is niet altijd duidelijk aangegeven. De bewegwijzering kan dus beter. Er ontbreken nog vaak verkeersborden of straatnaamborden. Ook kloppen de borden niet altijd met de huidige situatie (zie afbeelding 5.6).

Afbeelding 5.6 Onduidelijke bewegwijzering

Bewoners van zowel Schuytgraaf als Nijmegen-Lent zien in dat er nog veel te verbeteren is met betrekking tot eenduidigheid en toegankelijkheid. Deze aspecten zien zij echter niet als van groot belang voor het ervaren van sociale veiligheid. Niet alleen zichtbaarheid in sociale zin (vertrouwen op sociale omgeving) maar ook zichtbaarheid in fysieke zin lijkt van belang voor gevoelens van sociale veiligheid (Luten, 2008; Newman, 1995). De woonerven zorgen voor deze zichtbaarheid, omdat deze publieke ruimte overzichtelijk is. Daarentegen zorgen donkere, onoverzichtelijke plekken voor gevoelens van sociale onveiligheid. Op Schuytgraaf is een dergelijk plek bijvoorbeeld de kunstwerkplaats (zie afbeelding 5.7).

Afbeelding 5.7: Kunstwerkplaats

Deze kunstwerkplaats is de woon- en werkplek voor kunstenaars. Zij waren gehuisvest in het centrum van Arnhem. Niet alle respondenten vinden deze kunstwerkplaats een fijne plaats. Sommige respondenten stellen dat zij liever niet hebben dat hun dochter hier langs fiets, omdat de plek niet goed verlicht is. Anderen stellen echter dat de kunstwerkplaats een goed initiatief is om de kunst in de wijk te bevorderen. Echter vanuit een fysiek oogpunt is het een discutabele functie en de wanorde die er op deze plek bestaat zorgt voor (enkele) onveiligheidsgevoelens.

Een duidelijker voorbeeld van onzure plekken zijn bijvoorbeeld enkele onverlichte plekken in de wijk Nijmegen-Lent. Respondenten noemen de Prins Mauritsunnel (een fietstunnel bij de ingang van de wijk) als een sociaal onveilige plek. Daarbij stellen enkele respondenten, voornamelijk vrouwen, dat dit *'een plek is waar zij niet graag 's avonds laat fietsen'*, ook omdat *'er vaak hangjongeren zijn op deze plek'*. Sommige respondenten stellen dat parkeerplaatsen en achterpaden slecht verlicht zijn en dat er op die plekken dan ook 'hangjongeren' staan. De betrokkenen in de wijk zien dat bewoners in beide nieuwbouwwijken 'angstiger' zijn voor hangjongeren. Zij zien dat veel bewoners al snel een groepje jongeren tot 'hangjongeren' typeren, terwijl er soms geen sprake van echte hangjongeren is. Echter in de toekomst zijn er voor beide nieuwbouwwijken plannen gemaakt voor zogenaamde JOP's; dit zijn jongeren ontmoetingsplekken net buiten de bebouwing waar jongeren ongestoord kunnen 'hangen'.

5.2. Functie van de publieke ruimte

Een tweede dimensie waarvan wordt onderzocht in hoeverre deze relevant is in de beleving van sociale veiligheid is de functie van de publieke ruimte (Jacobs, 1961; Luten, 2008; Whyte, 2003). Dit zijn zowel de commerciële als niet-commerciële voorzieningen, deze voorzieningen zijn van belang voor de aantrekkelijkheid en activiteiten van de wijk. Daarnaast is ook participatie in het politieke proces van belang bij het verhogen van de sociale kwaliteit, leefbaarheid en veiligheid (van der Graaf, 2009).

Respondenten zien dat er veel commerciële voorzieningen ontbreken. Een respondent stelt; *'Het is echt niets hier met de voorzieningen, je hebt echt een auto nodig als je hier woont want alle nodige voorzieningen zijn niet bereikbaar met de fiets of lopend'*. Een andere respondent stelt *'Het is spijtig dat er zo weinig te doen is in de wijk, omdat ons gezin zo weinig contact heeft met mensen in deze wijk'*. Respondenten zien dat de lokale supermarkt in Schuytgraaf veel te klein is om de gehele wijk te voorzien. Veel respondenten zijn dan ook

geneigd om ergens anders boodschappen te doen. Respondenten zien dat de lokale supermarkt leeg is op zondag doordat te veel wijkbewoners winkelen. Een respondent in Nijmegen – Lent verklaart: *‘Jan Linders (lokale supermarkt) kan de druk niet aan. De winkel is niet uitgebreid nadat er zoveel nieuwe bewoners bijkwamen en Visveld groeide’*. In Schuytgraaf is het probleem ook zichtbaar. Een respondent zegt: *‘Het is onbegrijpelijk dat de wijk al zo lang staat en wij nog steeds een nood-Albertheijn hebben. Nu komt er zelfs een nood-HEMA. Ik vraag me af wanneer Schuytgraaf echt af is ... Ik vind dit echt niet kunnen, maar ja het is niet anders op het moment’*.

Hoewel beide wijken te kort schieten in hun commerciële en niet-commerciële aanbod zijn er faciliteiten die al wel in gebruik zijn. Multifunctioneel Centrum ‘de Ster’ in Nijmegen-Lent is een dergelijke faciliteit. De respondenten zijn zeer tevreden over deze voorziening, ondanks dat zij zien dat voor een breed aanbod van sociaal-culturele activiteiten zij naar ‘De Klif’ in Oosterhout moeten gaan. Een respondent vertelt: *‘Voor mijn dochtertje is hier geen gym op woensdagmiddag, dat is wel in Oosterhout. Wij gaan dus, net als wat andere kinderen hier uit de buurt, naar Oosterhout of Nijmegen voor de nodige gym- en turnlessen’*.

5.5: Multifunctioneelcentrum ‘de Ster’

In Schuytgraaf is ‘De Buitenplaats’ een belangrijke ontmoetingsplek. Enkele respondenten gaan hier naartoe voor een kopje koffie of broodje. Zij missen echter een horecagelegenheid. Een respondent vertelt: *‘Ik mis echt een leuk café of lunchroom in deze buurt, ik kan nooit eens leuk met vriendinnen afspreken, we moeten altijd ver reizen om ergens af te spreken’*.

Een ander stelt: *'Ik zou graag een sportcafé willen waar 'wij mannen' eens lekker voetbal kunnen kijken met z'n allen. Het is jammer dat dat nog steeds niet gerealiseerd is'*.

De aanwezigheid en kwaliteit van deze voorzieningen bepalen voor een groot gedeelte de kwaliteit van het leven en het gevoel van veiligheid in de wijk (Peterson, et al., 2000). Jane Jacobs (1961) erkent ook dat de functie van de openbare ruimte (op een bepaalde tijd) de sociale activiteit van mensen beïnvloedt. Daarom pleit Jacobs voor de combinatie van wonen, werken en winkelen in een buurt. In Visveld zijn er enkele kleine bedrijven, maar het algemene beeld is dat mensen overdag werken er dus minder sprake is van sociale controle. In de ruimtelijke ordening van de Waalsprong (GEM Waalsprong Beheer, 2010: p.4) werd besloten om een voorzieningencentrum, genaamd Citadel te ontwikkelen. Dit centrum zou een groot winkelcentrum worden met alle winkels en faciliteiten die je mag verwachten in een stedelijke regio. Echter, dit 'voorzieningshart' is nog in ontwikkeling en het duurt een paar jaar voordat deze volledig wordt gerealiseerd. Tot die tijd zijn de bewoners van Visveld maar ook de bewoners van andere delen van de Waalsprong aangewezen op omliggende winkels in Elst of Nijmegen. De diversiteit aan functies komt echter wel terug in het verschillende gebruik van woningen, zo zijn er woningen waar een bedrijf aan huis is gevestigd. Dit zorgt, voornamelijk overdag, voor een zeker natuurlijk toezicht. Daarnaast zijn er in Schuytgraaf woningen voor minder begaafde mensen of mensen met sociale problemen, ook wel 'begeleid wonen'. Dit is ook een combinatie van wonen en werken en zorgt dus voor meer diversiteit in de wijk.

De voorzieningen in zowel Schuytgraaf als Nijmegen-Lent zijn nog niet altijd op orde. Dit heeft gevolgen voor de sociale veiligheid, omdat mensen zich minder betrokken voelen bij hun wijk. De aanwezigheid van kwalitatief goede voorzieningen draagt namelijk bij aan participatie, leefbaarheid en veiligheid (Van der Graaf, 2009).

Het openbaar vervoer, maar ook het commerciële en niet-commerciële aanbod is niet geschikt is voor de huidige bewoners aantallen. De combinatie van wonen, winkelen en werken zal in de toekomst mee moeten blijven groeien met de bewoners om bij te dragen aan sociale controle en de sociale veiligheid.

5.3.Sociale samenstelling

Zoals al is gebleken uit de beschrijving van de cases, wonen er in beide nieuwbouwwijken weinig etnische minderheden en veel autochtone Nederlanders. In Schuytgraaf is slechts 21,9 procent van de inwoners van allochtone afkomst (zie tabel 1). Ook in Nijmegen-Lent is iets

meer dan 20 procent van de inwoners van afkomstig uit westerse of niet-westerse landen (zie afbeelding 3). Veel respondenten erkennen dit en zien dit niet als een probleem, maar vinden het wel jammer. Zo stelt een respondent *‘Er wonen weinig gezinnen van allochtone afkomst in deze wijk, dat is jammer omdat er zo veel ‘dezelfde’ gezinnen zijn. Als we (gezin met 2 kinderen) in de stad hadden gewoond hadden mijn kinderen misschien wat meer ‘buitenlandse’ kinderen gekend, dat is goed voor de ontwikkeling van kinderen, om te leren van andere culturen’*. Een enkele respondent stelt wel dat als er allochtonen wonen, zij weinig contact met hen hebben. *‘In de Pink Floyd-straat hier om de hoek (in Nijmegen-Lent) woont een Iranese moeder met twee kinderen. Ik spreek haar nooit, ook niet op het schoolplein, andere moeders uit die straat spreek ik wel’*. Daarnaast zijn er ook enkelen die inwoners van allochtone afkomst wel als problematisch ervaren. Een respondent uit Schuytgraaf vertelt; *‘Hierachter zijn koopwoningen te huur gezet [omdat ze niet verkocht werden] en er woont nu een Chinees gezin, die kinderen lopen van ’s morgens vroeg tot ’s avonds laat buiten en schreeuwen en krijsen dan.’*

Uit de theoretische bespreking is gebleken dat bewoners zich onveiliger voelen in wijken met veel autochtonen (Maas- de Waal, 2002). In de nieuwbouwwijken zijn er echter weinig autochtonen. Uit de interviews met bewoners blijkt dat zij zich niet onveiliger voelen door allochtone bewoners, wel zien zij enkele verschillen. Dit kan wellicht in de toekomst een probleem gaan vormen, omdat gedeelde normen en waarden van belang zijn ter voorkoming van conflicten (Schnell & Yaov, 2001). Naast de etnische verschillen zijn ook de economische verschillen van belang voor gevoelens van sociale onveiligheid (Maas-de Waal, 2002). De sociaaleconomische status uit zich in de nieuwbouwwijken met name in (sociale) huurwoningen of koopwoningen. In beide nieuwbouwwijken zijn er zowel huur en koopwoningen. In Nijmegen-Lent is er met opzet voor gekozen om de huur- en koopwoningen door elkaar te plaatsen. In Schuytgraaf liggen deze woningen verder bij elkaar vandaan, in verschillende ‘velden’. Echter door de recessie zijn woningbouwcorporaties geneigd om de koopwoningen om te zetten in huurwoningen. Veel huidige bewoners zijn hier ontevreden over en noemen dit als minpunt van de nieuwbouwwijk. Een bewoner van Schuytgraaf stelt: *‘Toen ik hier kwam wonen stond in de bouwplannen dat er enkele koopwoningen bij kwamen in de nabije toekomst. Nu zijn het huurwoningen en wonen er toch een andere slag mensen, ik wil niet discrimineren maar het is toch zo.’* Ook ziet men in Schuytgraaf andere problemen met huurwoningen. Zo is er een straat waar enkele conflicten,

zoals familie- en burenruzies waren. De wijkagent en wijkmanager houden deze straat en bewoners extra in de gaten om verdere conflicten te voorkomen.

Geconcludeerd kan worden dat de sociale samenstelling in de wijk niet zo divers is dat het zorgt voor spanningen. Echter de recessie kan als een probleem worden gezien als toekomstige koopwoningen worden verhuurd. Bewoners van huurwoningen voelen wellicht minder verantwoordelijkheid voor hun woonomgeving of wijk (van der Graaf, 2009). Ook leidt het veranderen van koop- naar huurwoningen wellicht tot spanningen tussen buurtbewoners omdat zij geen gemeenschappelijke normen en waarden hebben, wat van belang is om sociale veiligheid te beleven.

5.4.Sociale cohesie

Het vertrouwen en het vormen van gemeenschappelijke normen en waarden kan worden versterkt door sociale cohesie (Maas de Waal, 2005; Wittebrood, 2007). Sociale cohesie is meetbaar in contacten. Respondenten in beide nieuwbouwwijken blijken redelijk veel contact te hebben met nabije burens, maar andere buurtgenoten niet of nauwelijks te spreken. Wel zijn er buurtfeesten en buurtbarbecues, maar dit is slechts een enkele keer in de zomer. Een respondent stelt: *‘Toen wij hier kwamen wonen woonde er nog niemand, behalve wij en de burens. Wij zochten elkaar dus regelmatig op, ook omdat we allebei met de voortuin bezig waren’*. Veel andere respondenten zien ook dat de eerste bewoners van de wijk vooral in het begin veel contact met elkaar hebben. Ook de wijkmanager ziet dat contact met name in de beginfase van de wijk belangrijk is. Zij stelt: *‘De eerste bewonersavonden waren druk bezocht, vaak omdat bewoners iets geregeld wilden krijgen in hun eigen straat of buurt. Nu de wijk eenmaal staat is er veel minder opkomst bij bewonersavonden.’* Bewoners klagen daarnaast over de sociale huurders die *‘een ander soort mensen zijn’* en die *‘toch wel andere gebruiken kennen’*. Echter tot grote conflicten of wantrouwen leidt dit niet. Bewoners zien ook wel dat veel medebewoners, net als zichzelf, overdag weg zijn en er niet veel ‘sociale controle’ is (al besproken in bij par. 5.2). De bewoners hebben wellicht een overeenkomstig levenspatroon wat ook een band scheidt. Zoals uit de wijkbeschrijving al bleek zijn er veel gezinnen met tweeverdieners. Uit de interviews blijkt dat respondenten niet snel geneigd zijn mee te doen aan bewonersavonden of buurtprojecten. Zij noemen *‘geen tijd’* als belangrijke oorzaak om zich te onthouden van het binden aan een vereniging of sport. Enkele antwoorden die zij gaven waren *‘Ik heb een drukke baan en als ik ’s avonds thuis kom wil ik nog even bij mijn kinderen zijn, ik heb dus geen tijd voor die buurtgezelligheid’* of *‘Ik wil wel meedoen maar ik zie echt de tijd en ruimte niet om ernaar toe te gaan’*. De activiteiten die in de wijk

aanwezig zijn voldoen ook niet altijd aan de verwachting van bewoners (zie paragraaf 5.2). Het verbeteren van de kwaliteit en kwantiteit van voorzieningen kan bijdragen aan het gebruik van de voorzieningen en wat zou kunnen leiden tot meer binding en sociale cohesie in de wijk. Niet alleen de aanwezige voorzieningen, maar ook de inrichting van de wijk draagt bij aan sociale cohesie, voornamelijk in de woonerven (zie paragraaf 5.1). Ook de open voortuinen en gezamenlijke achterpaden spelen een rol bij het versterken van contacten in de buurt.

Geconcludeerd kan worden dat er in de nieuwbouwwijken geen sprake is van een sterke sociale cohesie. Echter het ontbreken hiervan leidt niet tot onveiligere gevoelens of gevoelens van wantrouwen. Ook zijn mensen niet angstig voor criminaliteit omdat ze weinig contacten hebben in de buurt. Het lijkt zo te zijn dat bewoners wel gedeelde normen en waarden hebben met betrekking tot werk en vrijetijdsbesteding. Uit de interviews blijkt dat weinig mensen lid zijn van verenigingen in de buurt en inspraakavonden weinig worden bezocht. Hoewel de sociale controle schaars is, is hier ook weinig behoefte aan, wellicht omdat dit inbraak doet aan eigen vrijheden (Kleinmans, 2005). De sociale veiligheid heeft echter niet te leiden onder de beperkte sociale cohesie die heerst in beide nieuwbouwwijken.

5.5.Mate van overlast en verloedering

Zowel bewoners van Schuytgraaf als bewoners van Nijmegen-Lent hebben een positief beeld van de wijk. Respondenten hebben weinig of geen ervaring met criminaliteit in de wijk en ongewenste praktijken, zoals rondhangende jongeren of geluidsoverlast. Respondenten zien Visveld als een mooie en nette buurt. Als er soms afval achter blijft op wandelpaden geven respondenten aan dit zelf op te rapen en weg te gooien. Op een omgekeerde manier voldoet Nijmegen-Lent dus aan 'the broken windows theory' (Wilson & Kelling, 1982). Deze theorie stelt dat bij het zien van overlast en verloedering potentiële daders het idee krijgen dat er een verminderde sociale controle en weinig mensen ingrijpen bij criminaliteit (Wilson & Kelling, 1982). De dader zien dit als een kans en vertoont daardoor meer crimineel gedrag. Echter, in Nijmegen-Lent is dit niet het geval en reageren mensen juist positief op vuil; zij doen er zelf iets aan of geven het aan bij wijkbeheer. De wijkbeheerder Nijmegen-Lent stelt; *'Het betreft 'n wijk in ontwikkeling, waarbij er sprake is van veel grond- en bouwstromen, die deels door de bestaande buurten moeten plaats vinden. Dit brengt vaak onveilige situaties met zich mee.*

Soms komen er ook klachten over geluid en stof. Ook uit de wijkraad¹³ komt naar voren dat bewoners vervuiling van de wegen door bouwers ervaren. De betrokkenen zijn hiervoor verantwoordelijk en werken hieraan. Ook op Schuytgraaf wordt overlast door bouwverkeer en bouwers zoveel mogelijk beperkt.

Nijmegen-Lent won een prijs voor de meest 'schone' wijk van Nijmegen 2011 (De Gelderlander, 7 mei 2011), dit is een goed voorbeeld van hoe 'schoon' de buurt is. De norm die heerst blijkt uit de antwoorden die respondenten gaven: *'Als ik zie dat er vuil ligt, raap ik dat even op, ik verwacht dat ook van andere mensen in de buurt'*; *'Er ligt bijna nooit rotzooi op straat, dus als er iets ligt, pak ik het op ... Ik leer ik mijn kinderen dat ze het oppakken en in een prullenbak gooien'*; *'Rotzooi op mijn stoep wil ik niet, als er visite komt ofzo, ik pak het dan wel even zelf op ja'*, en *'Ik leer mijn kinderen dat ze geen afval op straat gooien'*.

Wanneer bewoners werkelijk dit gedrag vertonen, gaat dit verloedering tegen en zou dit het gevoel van sociale veiligheid vergroten. Toch ligt er af en toe wel afval op de stoep, zoals te zien is op onderstaande foto. Echter dit is slechts groot afval en zou volgens de bewoners *'diezelfde middag worden opgehaald'*. Zoals al uit bleek uit voorgaande observaties is afval van bouw- en werkverkeer niet te voorkomen in nieuwbouwwijken.

5.6 Afval op de stoep in Nijmegen-Lent

Geconcludeerd kan worden dat overlast en verloedering weinig tot niet speelt in de nieuwbouwwijken. De normen en waarden die bewoners erop na houden dragen hieraan bij;

---

¹³ Notulen Wijkraad Waalsprong , 3 maart 2011, te vinden via www.waalsprong.nl

vuil en afval wordt direct opgeruimd of gemeld. Echter afval van bouwverkeer, verbouwingen en werkzaamheden valt niet tegen te gaan en hier ervaren bewoners soms hinder van. Ook blijkt uit eerdere observaties dat braakliggend terrein (zie paragraaf 5.1) niet (direct) leidt tot verloedering. Er worden zelfs door bewoners initiatieven getoond om deze verloedering tegen te gaan, zoals duidelijk wordt uit het voorbeeld van de natuurspeeltuin in Nijmegen-Lent.

6. Conclusie

6.1. Antwoord op deelvragen

In dit hoofdstuk worden conclusies getrokken aan de hand van de resultaten die in hoofdstuk vijf besproken zijn. Om de deelvragen te beantwoorden worden de vijf dimensies nagegaan en de factoren die bijdragen of afbreuk doen aan de gevoelens van sociale veiligheid onder elkaar gezet.

De hoofdvraag in dit onderzoek luidt; Hoe beleven bewoners van nieuwbouwwijken sociale veiligheid, en hoe spelen zowel de fysieke als sociale leefomgeving hierbij een rol?

Om deze vraag te kunnen beantwoorden zijn de volgende deelvragen van belang:

Ten eerste: Welke factoren in de fysieke leefomgeving doen afbreuk aan en welke factoren dragen bij aan de beleving van sociale veiligheid in de nieuwbouwwijken? En ten tweede: Welke factoren in de sociale leefomgeving doen afbreuk aan en welke factoren dragen bij aan de beleving van sociale veiligheid in de nieuwbouwwijken?

Ten eerste is de inrichting van publieke ruimte van invloed op gevoelens van angst en veiligheidsbeleving (Wilnox Rountree en Land, 1996) De checklist die is afgeleid van de benadering van Jane Jacobs (1961) heet de 'Delftse Checklist' (Van der Voordt & van Wegen, 1991) en bevat een aantal punten die criminaliteit van woningen en woongebieden tegengaat en dus gevoelens van sociale veiligheid bevordert. Deze zijn; zichtbaarheid, eenduidigheid, toegankelijkheid en aantrekkelijkheid.

Bewoners zijn tevreden over het groen, dit draagt bij aan hun gevoelens van sociale veiligheid. Wel zien zij in dat er meer groene plaatsen nodig zijn en dat ook onderhoud van voortuinen en andere groene openbare ruimte van belang is en moet blijven. Het groen is dus een factor die bijdraagt aan gevoelens van sociale veiligheid. Het afbakenen van eigen gebied in de vorm van woonerven, afgesloten achterpaden en omheining van voortuinen wordt als van belang gezien om een eigen ruimte te creëren, in de literatuur ook wel bekend als zichtbaarheid (Luten, 2008). Deze aspecten dragen bij aan gevoelens sociale veiligheid, niet alleen omdat zichtbaarheid vertrouwen wekt, maar ook omdat het de banden tussen bewoners versterkt, maar hierover meer bij de dimensie sociale cohesie. Bewoners van zowel Schuytgraaf als Nijmegen-Lent zien in dat er nog veel te verbeteren is met betrekking tot eenduidigheid en toegankelijkheid (Luten, 2008; Van der Voordt & van Wegen, 1991). Zo zijn veel straten en wegen nog niet op orde en ontbreken soms herkenningspunten

(verkeersborden) in de nieuwbouwwijken. Dit leidt echter niet direct tot gevoelens van sociale onveiligheid. Wel zijn er enkele plekken waar, door afwezigheid van een directe invulling, tijdelijk geen bestemming voor is. Een publieke ruimte waar chaos, of het ontbreken van een duidelijke invulling, zou volgens de theorie van Wilson & Kelling (1982) kunnen leiden tot crimineel gedrag. Echter de plaatsen in nieuwbouwwijken waar (tijdelijk) geen invulling wordt gegeven wordt op een andere, sociale manier ingevuld. Dit doet dus geen afbraak aan de gevoelens van sociale veiligheid. Toch zijn er door de bewoners ook enkele ‘ongure’ plekken aangewezen, die wel van invloed zijn op gevoelens van sociale onveiligheid. Zoals uit de literatuur bleek is verlichting een belangrijk aspect in deze beleving (Luten, 2008), en het ontbreken van verlichting op deze plekken draagt dan ook bij aan het gevoelens van sociale onveiligheid. Ten aanzien van de eerste dimensie, de inrichting van publieke ruimte kan dus gesteld worden dat groene openbare ruimte bijdraagt aan gevoelens van sociale veiligheid. Daarnaast is het hebben van vertrouwen in de omgeving, door afbakening van eigen grondgebied, van belang voor gevoelens van sociale veiligheid. De toegankelijkheid en eenduidigheid dragen niet bij aan het hebben van gevoelens van sociale veiligheid. Het ontbreken van verlichting op enkele plekken in de nieuwbouwwijk zorgt tot slot wel voor gevoelens van onveiligheid.

Een tweede dimensie is de functie van publieke ruimte, met andere woorden de commerciële en niet-commerciële voorzieningen. Bewoners ervaren deze voorzieningen beneden peil. Door het aanbieden van een divers aanbod van activiteiten wordt de sociale controle verhoogd (Jacobs, 1961). Het ontbreken hiervan is echter schadelijk voor de sociale controle, en dus ook de gevoelens van sociale veiligheid. Bewoners van nieuwbouwwijken erkennen dat de functie van de publieke ruimte, of eigenlijk het ontbreken van functies, bijdraagt aan gevoelens van sociale onveiligheid. Bewoners zien in dat zij zich minder betrokken voelen bij hun wijk doordat voorzieningen ontbreken. De functie van publieke ruimte draagt dus bij aan het hebben van gevoelens van sociale veiligheid.

De derde dimensie in het ervaren van sociale veiligheid is de sociale samenstelling van de wijk. Bewoners blijken zich niet onveilig te voelen door de aanwezigheid van allochtone medebewoners. Echter de verschillen in normen en waarden met betrekking tot culturele of economische kenmerken binnen de nieuwbouwwijk kunnen bijdragen aan spanningen of onbegrip. Volgens Schnell & Yaov (2001) zijn gedeelde normen en waarden van belang ter voorkoming van conflicten. Uit dit onderzoek blijkt dat deze redenering ook in

nieuwbouwwijken opgaat. De spanningen kunnen in sommige gevallen leiden tot gevoelens van sociale onveiligheid.

Een vierde dimensie die van belang is bij gevoelens van sociale veiligheid is sociale cohesie. Het vertrouwen en het vormen van gemeenschappelijke normen en waarden kan worden versterkt door sociale cohesie (Maas de Waal, 2005; Wittebrood, 2007). Sociale cohesie voorkomt gevoelens van wantrouwen en versterkt de beleving van sociale veiligheid (Maas de Waal, 2002). Zoals al eerder opgemerkt is het versterken van sociale cohesie afhankelijk van activiteiten en de functie van publieke ruimte. De inrichting en functie (met name de afwezigheid van voorzieningen) in de nieuwbouwwijken nodigt niet direct uit tot het aangaan van sociale contacten in de buurt. Echter bewoners geven aan dit niet storend te vinden voor het gevoelens van sociale veiligheid. Sociale cohesie is dus geen factor die bijdraagt aan gevoelens van sociale veiligheid.

De vijfde, en laatste dimensie, die van belang werd geacht bij gevoelens van sociale veiligheid is de mate van overlast en verloedering. Wilson & Kelling (1982) stellen dat overlast en verloedering de kans op criminaliteit en dus verminderde sociale controle en sociale veiligheid vergroot (Wilson & Kelling, 1982). In de nieuwbouwwijken is weinig sprake van overlast of verloedering. Al is, zoals eerder besproken bij de inrichting van de wijk, het ontbreken van een invulling op sommige openbare plekken in de wijk wellicht een teken van beginnende verloedering. Wel is er af en toe sprake van overlast door vuil van bouwverkeer. Overlast door huishoudelijk afval is er niet, doordat bewoners normen en waarden kennen waarbij 'netheid' en opruimen kenmerkend zijn. De weinige mate van overlast en verloedering draagt dus bij aan gevoelens van sociale veiligheid. Daarnaast gaat de broken windows theory niet op, omdat mensen juist bij het zien van overlast en vuil alert zijn en hier positief op reageren door het zelf op te ruimen.

Na behandeling van de verschillende dimensies kan een antwoord worden gegeven op de hoofdvraag. Hoe beleven bewoners van nieuwbouwwijken sociale veiligheid, en hoe spelen zowel de fysieke als sociale leefomgeving hierbij een rol? Dit antwoord wordt gevonden aan de hand van de twee deelvragen die specifiek de fysieke en de sociale leefomgeving behandelen.

Welke factoren in de fysieke leefomgeving doen afbreuk aan en welke factoren dragen bij aan de beleving van sociale veiligheid in de nieuwbouwwijken?

Aan de hand van interviews in de wijken is gevonden dat de inrichting van de publieke ruimte een grote rol speelt bij het ervaren van sociale veiligheid. Met name het groen, het creëren van een eigen ruimte, overzichtelijke ruimte en het hebben van vertrouwen in deze ruimte speelt een rol. De toegankelijkheid en eenduidigheid zijn factoren die minder bijdragen aan het ervaren van sociale veiligheid. Het ontbreken van verlichting is daarnaast ook een factor die bijdraagt aan gevoelens van sociale onveiligheid. Groen en zichtbaarheid zijn dus factoren in de fysieke leefomgeving die bijdragen aan het ervaren van sociale veiligheid. Daarnaast is in de fysieke leefomgeving de functie van de publieke ruimte van invloed op de gevoelens van sociale veiligheid. Ook de mate van overlast en verloedering draagt bij aan het ervaren van sociale veiligheid.

Welke factoren in de sociale leefomgeving doen afbreuk aan en welke factoren dragen bij aan de beleving van sociale veiligheid in de nieuwbouwwijken?

Uit de interviews blijkt dat de sociale samenstelling een rol speelt bij het ervaren van sociale veiligheid. Echter het ervaren van verschillen in zowel cultureel als economisch opzicht doen niet per se afbreuk aan het ervaren van sociale veiligheid. Ook het hebben van contacten, en dus de mate van sociale cohesie, ervaren de bewoners niet als een factor die afbreuk doet aan het ervaren van sociale veiligheid.

6.2. Conclusies ten aanzien van de sociaal-geografische benaderingen

Nu een antwoord is gevonden op de hoofdvraag is het noodzakelijk verder te kijken naar welke consequenties dit heeft voor de wetenschappelijke benadering van dit onderzoek.

Wellicht is het behaviorale inzicht in dit onderzoek meer van toepassing dan vooraf verondersteld. Uit de beleving van respondenten blijkt dat de omgeving, zoals de groene openbare ruimte en het hebben van overzicht en vertrouwen in de ruimte, van invloed op de beleving van sociale veiligheid binnen de nieuwbouwwijk. Het ontbreken van sociale cohesie is een gevolg van het ontbreken van voorzieningen in de nieuwbouwwijken. Echter voor de beleving van sociale veiligheid is de interactie tussen mens en omgeving van belang, zoals binnen de humanistische benadering (Aitken & Valentine, 2006). De manier waarop de mens invulling geeft aan de fysieke en sociale leefomgeving blijkt van essentiële invloed op de beleving van sociale veiligheid.

6.3. Aanbevelingen voor sociale veiligheid in nieuwbouwwijken

Naast dat er gekeken dient te worden naar wat dit onderzoek teweegbrengt in wetenschappelijke zin, is het van belang te kijken naar wat de antwoorden op de deelvragen met zich meebrengen in de praktijk.

Allereerst wordt in de titel van deze scriptie de vraag gesteld of nieuwbouwwijken verloederen. Uit het onderzoek dat voor u ligt blijkt echter dat (nog) niet het geval is. Mede doordat bewoners zelf alert zijn op vuil en overlast komt achteruitgang van kwaliteit in de leefomgeving nauwelijks voor. Daarnaast zien ook betrokkenen, bijvoorbeeld gemeentelijke diensten, in dat ter voorkoming van verloedering al bij de start van het bouwen moet worden opgetreden. Problemen, zoals conflicten of ontevredenheden, worden vroegtijdig opgepakt. De aanname dat VINEX-wijken in kwaliteit achteruitgaan doordat investeringen achterblijven, blijkt dan ook niet van toepassing. Bewoners zijn, samen met betrokkenen in de wijk, van goede wil om er samen een sociaal veilige wijk van te maken.

Desondanks lijkt het hier op de plaats om enkele aanbevelingen te doen ten aanzien van de sociale veiligheid in nieuwbouwwijken.

Ten eerste is het mee laten groeien van voorzieningen met het aantal bewoners van ongekend belang voor de tevredenheid van bewoners, dit draagt bij aan gevoelens van sociale veiligheid. Ook het creëren van jongeren hangplekken is daarin belangrijk. Daarnaast is het tijdelijk anders besteden van openbare ruimte is goede optie om braakliggende terreinen tegen te gaan. Daarbij kunnen burgers meer worden betrokken bij de inrichting. Tot slot is het, ook in het belang van betrokken als de politie, wijkmanagers en woningcorporaties noodzakelijk dat bewoners zich zelf inzetten voor onderhoud van het groen, de kwaliteit van voorzieningen en het culturele aanbod. Dit omdat alleen dan aan hun wensen kan worden voldaan en omdat op deze manier de verantwoordelijkheid niet alleen bij de overheid komt te liggen. De functie van openbare ruimte in nieuwbouwwijken is en blijft een essentiële factor voor gevoelens van sociale veiligheid.

6.4. Reflectie van het onderzoek

Met deze scriptie heb ik getracht meer inzicht te geven in de beleving sociale veiligheid in nieuwbouwwijken en de factoren die hier van invloed op kunnen zijn. Ik heb er voor gekozen dit te doen aan de hand van interviews met betrokkenen, voornamelijk bewoners, in de beide wijken. Deze methode kostte achteraf gezien veel tijd omdat er een groot aantal respondenten

geïnterviewd werd. Daarnaast is het destilleren van codes uit de interviews een intensief proces geweest.

Een tweede kritiekpunt is dat de verzamelende gegevens niet betrouwbaar zijn. Er ontstaat wellicht bias door één op één gesprekken met respondenten aan te gaan, sturing door subjectieve vraagstelling van de onderzoeker is niet te voorkomen. Daarnaast worden wellicht sociaalwenselijke antwoorden gegeven om de ‘nieuwbouw’ wijk in een goed daglicht te zetten. Toch wordt dit zo veel mogelijk tegengegaan door verder te vragen in de interviews en door zoveel mogelijk respondenten te spreken, hoewel dit vaak leidde tot veel dezelfde antwoorden of antwoorden die eigenlijk geen antwoord op de vraag gaven.

Daarnaast zijn er voor dit onderzoek enkele deskundigen geïnterviewd. Het was lastig om deskundigen te vinden, omdat het concept sociale veiligheid niet duidelijk in de praktijk speelt. Daarbij waren deskundigen, meer dan bewoners, geneigd slechts goede kanten van sociale veiligheid in de nieuwbouwwijk aan te wijzen.

Een derde kritiekpunt is de generaliseerbaarheid van dit onderzoek. Doordat het specifiek is gericht op twee nieuwbouwwijken is het innemen van standpunten over alle nieuwbouwwijken niet mogelijk. In de uiteindelijke thesis wordt hier rekening mee gehouden en wordt getracht algemene uitspraken achterwege te laten.

Het laatste kritiekpunt heeft te maken met de oorzaken en gevolgen van interpretatie en perceptie van omgeving. Het is lastig te zien of omgeving gedrag bepaalt of bepaald gedrag weerslag vindt in de ruimtelijke omgeving. Om dit te conceptualiseren, is er ter beantwoording van de deelvragen een terugkoppeling gemaakt naar de sociaal-geografische benadering. Zowel de behaviorale als humanistische insteek zijn van belang in dit onderzoek en het is interessant dat uiteindelijk meer dan van te voren gedacht de behaviorale benadering van toepassing is. Het is dus lastig te stellen dat bepaalde factoren leiden tot een bepaalde uitkomst; causale verbanden of gevolgen zijn moeilijk te onderscheiden. Toch is getracht dit te doen aan de hand van factoren die van invloed zouden kunnen zijn op de perceptie van sociale veiligheid.

7. Literatuurlijst

- Atkins, S., & Valentine, G. (2006). *Approaches to Human Geography*. London: Sage Publications.
- Atlantic Canada Opportunities Agency (ACOA) (1996) *Regional Competitiveness: Overview of Recent Research*. New Brunswick, Canada: ACOA
- Bernasco, W., Luykx, F. en Elffers, H. (2002). *Ruimtelijke spreiding en verplaatsing van criminaliteit*. In: E.R. Muller (red). *Veiligheid*. Studies over inhoud, organisatie en maatregelen. Amsterdam:Kluwer.
- Blokland, T. (2009). *Oog voor elkaar; veiligheidsbeleving en sociale controle in de grote stad*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Blumer, H. (1969). *Symbolic interactionism. Perspective and method*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, Inc.
- Bruinsma, G.J.N. en Bernasco, W. (2004). *De stad en sociale onveiligheid. Een State-of-the-Art van wetenschappelijke kennis in Nederland*. Leiden: Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving en Universiteit Leiden, afdeling Criminologie.
- Bristow, G. (2005). Everyone's a 'winner': problematising the discourse of regional competitiveness. *Economic Geography*, 5. (p. 285-304)
- Bruls, E. (2001). *Veiligheid in het landelijke gebied. Samen werken aan kwaliteitsverbetering*. Den Haag, Stichting Recreatie, Kennis- en Innovatiecentrum.
- Bunt, H. van de (2003). *Op de kompas van het onveiligheidsgevoel*. In: Diesrede de grens van onveiligheid. Amsterdam: Vrije Universiteit (p. 7-15)
- Burgers, L., Mulder, F., Nijman, B., Strijers, T. (1990). *Trends in stadsvernieuwing*. Den Haag: VNG
- CBS (2010). *Integrale Veiligheidsmonitor, Politiealmanak 2010-2011*. Ministerie van Veiligheid en Justitie. Den Haag: CBS
- Childs, M.C. (2004). *Squares, a public place design guide for Urbanists*. Albuquerque: University of New Mexico Press.
- Centrum Criminaliteitspreventie Veiligheid (2010). *Aanpak fysieke verloedering*. Effectieve aanpakken om de cirkel te doorbreken. Utrecht: CCV.
- Cullen, G. (1961). *Townscape*. Oxford: Architectural Press
- Dam, F. van; Boschman, S.; Peeters, P.; Kempen, R. van; Bolt, G.S.; Ekamper, P. (2010) , Nieuwbouw, verhuizingen en segregatie. *Effecten van nieuwbouw op de bevolkingssamenstelling van stadswijken*. Planbureau voor de Leefomgeving. Den Haag/Bilthoven
- Dikshit, R.D. (2006) *Geographical Thought A Concextual History of Ideas*. New Delhi: Prentince Hall of India Private Limited
- Eden, T. (2004). *Lebenswelt*. in Ebner, K., & Kadi, U. (2004). *Wörterbuch der phänomenologischen Begriffe*. Hamburg: Meiner.
- Elias, N. & Scotson, J. L. (1994). *The established and the outsiders. A sociological enquiry into community problems* (2nd ed.). Londen: Sage.
- Entrinkin, J.N. & Tepple, J.H. (2006). Chapter 3: Humanism and Democratic Place-Making. In: S. Aitken and G. Valentine (Eds.), *Approaches to Human Geography*. London: Sage Publications Ltd

- Franke, S. & Hospers G.J. (2009) *'De levende stad. Over de hedendaagse betekenis van Jane Jacobs'*. Amsterdam: Uitgeverij SUN
- Frevel, B. (2006) *Urban Safety*. German Policy Studies. Vol. 3, nr. 1. (p. 1-18)
- Gadet, J.C.C.M. (1999), *Publieke ruimte, parochiale plekken en passantenopenbaarheid*. Amsterdam: UvA (proefschrift).
- Gelderlander (29 april 2011). Nijmegen en Arnhem één grote stad. Via <http://www.gelderlander.nl/voorpagina/nijmegen/8600829/Nijmegen-en-Arnhem-een-grote-stad.ece>.
- Gelderlander (7 mei 2011). Bloemetje voor 2.200 gezinnen in Lent. Via <http://www.gelderlander.nl/voorpagina/nijmegen/8654561/Bloemetje-voor-2200-gezinnen-in-Lent.ece>
- Gemeente Nijmegen (2010). *Masterplan Citadel en beeldkwaliteit in hoofdlijnen*. Nijmegen.
- GEM Waalsprong Beheer (2010). *Spronglevend special. De Citadel: het nieuwe centrum van de Waalsprong*. Nijmegen.
- Gemerden, E. & Staats, H. (2006) *Ontwerp en sociale veiligheid. Eindrapportage*. Den Haag: VROM
- Gould, P. (1966). *On mental maps*. Ann Arbor, Michigan Inter-University Community of Mathematical Geographers, Michigan
- Goffman, E. (1959). *The presentation of Self in everyday life*. New York: Anchor Books
- Goffman, E. (1971). *Relations in public places. Microstudies of the public order*. New York: Harper & Row
- Hajer, M. & Reijndorp, A. (2001). *In Search of a New Public Domain*. Rotterdam: NAI Publishers
- Hakkert, A. & Keus, R. (red. 2007). *Bouwen met sociale veiligheid in het achterhoofd*. Secondant, nr. 3/4
- Hartnagel, T.F. (1979). *The Perception and Fear of Crime: Implications for Neighborhood Cohesion, Social Activity and Community Affect*. University of North Carolina Press. Social Forces 58 (1): (p. 176-193)
- Hermans, W. & Meyer, H. (2006). *Het plein en de plaats*. In: H. Meyer, F. de Josselin de Jong & M. Hoekstra, *Het ontwerp van de openbare ruimte*. Amsterdam: SUN (p. 95-102).
- Hoek, A. van, Kleuver J. de, Soomeren P. van, Hulshof P., Pach J., Lugtmeijer E., Marinus E. & C. Steinmetz, (2007) *Wei Ji en de menselijke maat, Onderzoek Maatschappelijke Onrust*. Amsterdam, DSP-Groep.
- Jacobs, J. (1961) *The Death and Life of Great American Cities*. New York: Vintage Books
- Jokovi, M., Boon, C., Filius, F. (2006): *Woningproductie ten tijde van Vinex; een verkenning*. Rotterdam: NAI Uitgevers
- Katyal, N.K. (2002) Architecture as Crime Control. The Yale Law Journal, Vol. 111, No. 5
- Kleinhans, R. J. (2005). *Sociale implicaties van herstructurering en herhuisvesting*. Delft: Delft University Press.
- Leidelmeijer, K., Marlet, G., Van Iersel, J., Van Woerkens, C. & Van der Reijden, H. (2008). *Leefbaarometer: Leefbaarheid in Nederlandse wijken en buurten gemeten en vergeleken (rapportage instrumentontwikkeling)*. Amsterdam/Utrecht: Rigo/Atlas voor gemeenten.
- Lofland, L. (1998), *The public realm*. New York: Aldine de Gruyter.
- Liska, A., & Baccaglioni, W. (1990). *Feeling safe by comparison: Crime in the newspapers*. In: Social Problems, 37 (p. 360-374).
- Lupi, T. (2008). *Buiten wonen in de stad, de placemaking van IJburg*. Amsterdam: Aksant.
- Luten, I. (red) (2008). Handboek Veilig Ontwerp en Beheer, *Sociale veiligheid in*

buitenruimten, gebouwen en woningen. Bussum: Uitgeverij THOTH.

Lynch, K. (1960) *Image of the City*. Cambridge, MA: MIT Press

Oppelaar, J. & Wittebrood, K. (2006). *Angstige burgers? De determinanten van gevoelens van onveiligheid onderzocht*. Den Haag: SCP

O&S Gemeente Arnhem (2009). Statistisch Jaarboek 2009. Overzicht van de gemeente in cijfers en grafieken. Gemeente Arnhem: O&S afdeling OSJA

O&S Gemeente Arnhem (2009). Wijkmonitor Arnhem. Via www.arnhem.nl

O&S Gemeente Nijmegen (2009). Stads- en wijkmonitor 2009. Deelrapportage Fysieke leefomgeving en Deelrapportage Veiligheid

O&S Gemeente Nijmegen (2010). Stadsgetallen (via nijmegen.buurtmonitor.nl)

Relph, T. (1977). *Humanism, Phenomenology, and Geography*. Association of American Geographers, 67, 177-183.

RCM-advies/Experian (2010) *Een veilige wijk, een veilig gevoel?* Onderzoek naar de veiligheidsbeleving van bewoners van PKVW gecertificeerde nieuwbouwwijken.

Saunders, M., Lewis, P. Thornhill, A. (2008). *Methoden en technieken van onderzoek*. Amsterdam: Pearson Education Benelux

Schuyt, K., & Van den Brink, G. (red.). (2003). *Publiek Geweld*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Schmidt, S. & Németh, J. (2010). *Space, Place and the City: Emerging Research on Public Space Design and Planning*. Journal of Urban Design. Vol. 15. No.4. Routledge: London (p. 453-457)

Sennett, R. (1977). *The fall of Public Man*. London: Faber and Faber.

Simmel, G. (1950). *The metropolis and mental life*, in Wolff, K. (ed). *The Sociology of Georg Simmel*. New York. Free Press

Skogan, W.G. (1986). *Fear of Crime and Neighborhood Change*. In: Communities and Crime. Chicago, University of Chicago Press.

Spangenberg, F. (2011). *Vinex-wijk getto van de toekomst*. Amsterdam: Motivation, Research & Strategy

Taylor, R.B. (2002). *Crime prevention through environmental design (CPTED): Yes, no, maybe, unknowable, and all of the above*. In: R.B. Bechtel en A. Churchman (Eds). New York: John Wiley & Sons, Inc.

Taylor, R. B. en J. Covington (1993). *Community structural change and fear of crime*. In: Social problems 40(3) (p. 374-397)

tk (2002/2003). *Naar een veiliger samenleving*. Tweede Kamer, vergaderjaar 2002/2003, 28684, nr. 1-2.

tk (2004/2005). *Naar een veiliger samenleving (midterm review)*. Tweede Kamer, vergaderjaar 2004/2005, 28684, nr. 44.

Tuan, Y.F. (1976). *Humanistic geography*. Annals of the Association of American Geographers, 66(2), (p. 266-273)

Tuan, Y.F. (1977). *Space and Place. The Perspective of Experience*. Minnesota: University of Minnesota Press

Marissing, van E., (2008) *Buurten bij beleidsmaker: stedelijke beleidsprocessen, bewonersparticipatie en sociale cohesie in vroeg-naoorlogse stadswijken in Nederland*, uitg. Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig / Genootschap Faculteit Geowetenschappen Universiteit van Utrecht, Utrecht .

Maas-de Waal, C. (2004). *Veiligheid, politie en justitie. Sociaal en Cultureel Rapport 2004* Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.(p. 459-497).

- Müller, T. (2009). *Zwerfafval als teken van wanorde en onveiligheid? Een kwalitatief onderzoek naar het weggooien van zwerfafval door jongeren*. Tijdschrift voor Criminologie 2011. 53 (1)
- Musterd, S & Ostendorf, W. (2009). *Problemen in de wijken of probleemwijken?* Assen: Van Gorcum.
- Newman, O. (1995). *Defensible space: a new physical planning tool for urban revitalization*. In: Journal of the American Planning Association
- Oppelaar, J. en K. Wittebrood (2006). *Angstige burgers. De determinanten van gevoelens van onveiligheid onderzocht*. Den Haag, Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Pater, d. B., & Wusten, v. d. (1996). *Het geografisch huis, opbouw van een wetenschap*. Bussum: Coutinho.
- Peterson, R.D., Krivo L.J. & M.A. Harris (2000). *Disadvantage and Neighbourhood Violent Crime: Do Local Institutions Matter?*. In: Journal of Research in Crime and Delinquency (37) 1 (p. 31-63).
- van der Graaf, P. F. (2009) , *Out of place? : Emotional ties to the neighbourhood in urban renewal in the Netherlands and the United Kingdom*. Amsterdam: Proefschrift UvA
- Van den Hof, J. (2006). *PPS in de polder. De betekenis van publiekprivate samenwerking voor de borging van duurzame ruimtelijke kwaliteit op Vinex-locaties*. Utrecht: Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap.
- Van der Voordt, D.J.M. en Van Wegen, H.B.R. (1991). *Sociale veiligheid en gebouwde omgeving: theorie, empirie en instrumentenontwikkeling*. Delft: OSPA
- van Wilsem, J., K. Wittebrood en N. D. de Graaf (2003). *Buurtdynamiek en slachtofferschap van criminaliteit. Een studie naar de effecten van sociaaleconomische stijging, daling en stabiliteit in Nederlandse buurten*. In: Mens en Maatschappij 78(1). (p. 4-28)
- Verwey Jonker Instituut (2009). *Omstreden ruimte; over de organisatie van spontaniteit en veiligheid*. Utrecht: Verwey Jonker Instituut
- Vermeijden, B. (1997). *Stadsvernieuwing '66-'96, dynamiek in het beleidsdenken: De transformatie van het stadsvernieuwingsconcept in het beleidsvertoog over verstedelijking en volkshuisvesting*. Delft: Publicatiebureau Bouwkunde
- Vogelaar, E. (2007). *Actieplan Krachtwijken: van Aandachtswijk naar Krachtwijk*. www.nicis.nl
- VROM (1990), *Vierde Nota over de ruimtelijke ordening Extra*. Den Haag: Ministerie van VROM
- VROM (2007). *Actieplan Krachtwijken. Van Aandachtswijk naar Krachtwijk*. VROM, Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer. Den Haag: Ministerie van VROM
- VROM (2009). *Wijken! In Uitvoering, 2009*. VROM, Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer. Portefeuille Wonen, Wijken en Integratie.
- VROM (2010). *Datgene wat ons bindt*. VROM, Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer. Portefeuille Wonen, Wijken en Integratie.
- Warr, H. M. (1990). *Dangerous Situations: Social Context and Fear of Victimization*. In: Social Forces (68) 3. (p. 891-907)
- Werlen, B. (1993). *Gibt es eine Geographie ohne Raum? Zum Verhältnis von traditioneller Geographie und zeitgenössischen Gesellschaften*. Erdkunde , 47 (4) (p. 241-255)
- Werlen, B. (1986). *Thesen zur handlungstheoretischen Neuorientierung sozialgeographischer Forschung*. Geographica Helvetica , 41 (2) (p. 67-76)
- Whyte, W. (2003). *The Design of Space*. In LeGates and Stout eds. The City Reader.

- Wilcox Rountree, P. & K.C. Land (1996). *Burglary Victimization, Perceptions of Crime Risk, and Routine Activities: A Multilevel Analysis Across Seattle Neighbourhoods and Census Tracts*. In: *Journal of Research in Crime and Delinquency* (33) 2 (p. 147-180).
- Wilcox Rountree, P. (1998). *A Reexamination of the Crime-fear Linkage*. In: *Journal of Research in Crime and Delinquency* (35) 3 (p. 341-372).
- Wilcox Rountree, P., N. Quisenberry & S. Jones (2003). *The Built Environment and Community Crime Risk Interpretation*. In: *Journal of Research in Crime and Delinquency* (40) 3 (p. 322-345).
- Wilterdink, N. & Heerikhuizen, B. van (Eds.). (2003). *Samenlevingen. Een verkenning van het terrein van de sociologie*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Wittebrood, K. (2000). *Buurten en geweldscriminaliteit: een multilevelanalyse*. In: *Mens en Maatschappij* 75(2): (p. 92-102)
- Wittebrood, K. en van Beem M. (2004). *Sociale veiligheid vergroten door gelegenheidsbeperking. Wat werkt en wat niet?*. Den Haag: Raad voor Maatschappelijk Ontwikkeling. Den Haag: SCP.
- Wittebrood, K., J. Latten & H. Nicolaas (2005). *Wonen, leefbaarheid en veiligheid in concentratiewijken*. In: scp/wodc/cbs, Jaarrapport Integratie 2005. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau/Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum /Centraal Bureau voor de Statistiek. (p. 132-147)
- Wittebrood, K., & van Noije, L. (2008). *Sociale veiligheid ontsleuteld, veronderstelde en werkelijke effecten van veiligheidsbeleid*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Wilson, J. & Kelling, L. (1982). *Broken windows: The police and neighborhood safety*. In: *The Atlantic Monthly*. London: Sage Publications (p. 400-413)
- Wouden, R. van der (1999), *De transformatie van de openbare ruimte*. In: *Rooilijn*, 32 (10), (p. 492-498)
- Zukin, S. (1995). *Chapter 1: Whose culture? Whose city?*. In: S. Zukin, *The Cultures of Cities* (pp.1-48). Londen: Blackwell Publishers
- Zukin, S. (1998). *Urban Lifestyles: Diversity and Standardisation in Spaces of Consumption*. *Urban Studies*, 35(5-6) (p. 825-839)

Publicaties Delfini

- Baggerman M., de Bie, E., van 't Rot, D. (2010). *Sociaal veilig parkeren in beeld. Handreiking voor het realiseren van sociaal veilige en prettige P+R terreinen*. Utrecht. Kennisplatform Verkeer en Vervoer
- Baggerman, M. & Bootsma, A. (2009). *Sociale Veiligheid. Definitie, Analyse en Aanpak*. Delfini bv.

Diverse werkdocumenten m.b.t. nieuwbouwprojecten, met name over 'De Gouden Hart'-buurt.

8. Bijlagen

Bijlage 1: Interviewguide voor bewoners

Gevraagd werd aan de hand van deze topics een mening hierover te geven en hun ervaring, beleving en waarde hiervan met de onderzoeker te delen.

1. Algemene indruk van de wijk ; Tevredenheid openbare ruimte / sociale contacten
2. Toezicht in de wijk
3. Zichtbaarheid in openbare ruimte van de wijk
4. Ervaringen in de wijk (overlast en criminaliteit)
5. Veiligheidsbeleving
6. Bereikbaarheid (zowel OV als auto)
7. Verkeerssituatie (parkeergelegenheid)
8. Voorzieningen (commercieel/ niet commercieel)

Bijlage 2: Interviewgide voor deskundigen in de nieuwbouwwijken

Op de plaats van de puntjes komt de naam van de wijk te staan, dus Nijmegen-Lent of Arnhem-Schuytgraaf.

Identiteit

Op welke wijze onderscheidt ..... zich van andere wijken? Bijvoorbeeld; identiteit, historie, unieke plek.

Voorzieningenniveau

Zijn er voldoende ...

A) Maatschappelijke voorzieningen in ... zoals; scholen, kinderdagopvang, gezondheidszorginstellingen en

B) Zijn er voldoende commerciële voorzieningen? Welke mist u/de bewoner?

Behoefte Bewoners

Sluit de inrichting van de wijk aan bij de behoeftes van de bewoners (doelgroepen) die er gaan wonen? Zo nee welke zaken ontbreken er?

Herkenningpunten

Zijn er herkenningpunten aanwezig? Zo ja welke? Is er een centraal punt ?

Toegankelijkheid/bereikbaarheid

Is .... voldoende bereikbaar/ toegankelijk?

Bewegwijzering van/naar het station voldoende? Wijkontsluiting?

Beheer

Is er met de materiaalkeuze rekening gehouden met het beheer ervan?

Criminaliteit, overlast, verloedering

Is er voldoende natuurlijk toezicht in de wijk? (bv. buurtbewoners, toezichthouders?)

Zijn er plekken in ... die niet zichtbaar zijn vanuit bepaalde standpunten. Zo ja, is dat kwalijk? Hoe kan dat opgelost worden? (bijvoorbeeld het aanbrengen van verlichting)

Welke plekken in de buurt kunnen zich ontwikkelen als risicoplekken? Welke straat in .... komen problemen voor?

Toekomst

Is er in het projectplan van .... rekening gehouden met hoe de buurt zich in toekomst qua samenstelling zal ontwikkelen? Bijvoorbeeld speelvoorzieningen voor oudere kinderen?